

UDK 633.1(497.5 Našice)“1701/1730“(093)
94(497.5 Našice)“1701/1730“(093)
Primljeno: 18. 10. 2015.
Prihvaćeno: 15. 2. 2016.
Izvorni znanstveni rad

Proizvodnja pšenice na našičkome području u prva tri desetljeća 18. stoljeća (1701. – 1730.)

Milan Vrbanus
Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Baranje i Srijema
Ante Starčevića 8
35000 Slavonski Brod
Republika Hrvatska
E-adresa: mvrbanus@isp.hr

Autor je na temelju popisa desetine u Hrvatskome državnom arhivu i Nadbiskupijskome arhivu u Zagrebu prikazao proizvodnju pšenice na našičkome području tijekom prva tri desetljeća 18. stoljeća (od 1701. do 1730.). Pri tome je primijenio kvantitativne metode, koje su mu omogućile stjecanje novih spoznaja o proizvodnji navedene žitarice tijekom promatranoga razdoblja. Analizirao je zastupljenost ove žitarice, ukupnu količinu proizvodnje spomenute žitarice i njezinu proizvodnju prema reljefnome smještaju naselja (ravničarsko i brdsko područje), promjene u proizvodnji ove ratarske kulture u razdoblju od 1713. do 1714. godine, prinos žitarice te veličinu površina pod ovom žitaricom na temelju podataka o broju križeva.

Ključne riječi: našičko područje, prva tri desetljeća 18. stoljeća, pšenica, rasprostranjenost pšenice, desetina pšenice, prinos pšenice, proizvodnja pšenice, Zagrebačka biskupija

Uvod

Našičko područje nalazilo se tijekom prva četiri desetljeća 18. stoljeća u sastavu Požeškoga provizorata pa je i desetina popisana u okviru spomenutoga provizorata. Tijekom izrade magistarskoga rada prikupio sam u Hrvatskome državnom arhivu te Nadbiskupijskome arhivu Zagrebačke nadbiskupije veći broj desetinskih popisa našičkoga vlastinstva odnosno komorskoga okruga.

Popisi desetine našičkoga područja čuvaju se u Hrvatskome državnom arhivu u fondu *Conscriptiones decimarum et nonarum* gdje su pohranjeni popisi iz 1709. godine, zatim od 1713. do 1718. godine, 1724. i 1726. godine te u Nadbiskupijskome arhivu u fondu *Acta decimalia* gdje su pohranjeni popisi za razdoblje od 1701. do 1730. godine.¹ Sačuvani desetinski popisi mogu se podijeliti na zbirne desetinske popise vlastelinstava i komorskih okruga Požeškoga provizorata, desetinske popise po naseljima našičkoga vlastelinstva odnosno komorskog okruga te poimenične popise po kućanstvima u naseljima našičkoga vlastelinstva odnosno komorskoga okruga.

S obzirom na tri kategorije desetinskih popisa metodologija istraživanja ove problematike ovisila je o njima jer nije bilo moguće primijeniti istu metodologiju na sve tri kategorije popisa. Naravno da poimenični popisi po naseljima omogućavaju daleko kvalitetniju analizu od analize podataka prikupljenih u popisima po naseljima odnosno zbirnim popisima.

Analizirajući pojedine parametre (proba, broj križeva i veličina proizvodnje), upotrijebio sam različite statističke metode (aritmetička sredina, mod, medijan, prvi i treći kvartil, raspon, indeks s fiksnom bazom te stvaranje uzoraka prema vrijednosti aritmetičke sredine, koji je analiziran primjenom različitih statističkih metoda), što je omogućilo stjecanje novih spoznaja na temelju dobivenih rezultata.

Između komorskoga okruga i vlastelinstva

S obzirom da je početkom 1699. godine sklopljen mir u Srijemskim Karlovcima, bečki je dvor odlučio konačno razdvojiti vojnu od civilne uprave. Stoga je 1701. godine poslao komorsku komisiju na čelu s grofom Ottom Christophom von Volckrom. Međutim, komorska komisija pod njegovim vodstvom nije uspjela ostvariti povjereni joj zadatak pa je koncem iste godine u Slavoniju poslana komisija na čelu s grofom Carlom Ferdinandom Caraffom di Stiglianom. Ova je komisija uspjela tijekom sljedeće godine izvršiti povjereni joj zadatak (razdvojiti vojnu od civilne uprave, ustrojiti Vojnu krajinu uz rijeku Savu, obaviti popis Slavonije te urediti porezni sustav i komorsku upravu kao i imenovati komorske činovnike).²

¹ Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 23, *Conscriptiones decimarum et nonarum*, (dalje: HR, HDA, f. 23, CDN) fasc. 1, spis br. 49, 78-79, 82-91, 93-94, 98-101, 103-106; fasc. 2, spis br. 83 te fasc. 3, spis br. 38-40; Hrvatska, Nadbiskupijski arhiv Zagreb, fond 186, *Acta decimalia* (dalje: HR, NAZ, f. 186, AD), kut. br. 8, spis br. 3/375, 3/383, 3/386, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 513, 535, 545, 547, 551, 570; kut. br. 11, spis br. 587, 600, 610-611, 3/531; kut. br. 12, spis br. 642; kut. br. 13, spis br. 648, 3/590; kut. br. 15, spis br. 662, 667, 698, 700, 3/575.

² Österreich, Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, fond Hoffinanz Ungarn Akten, (dalje: AT, OeStA/FHKA, HFU), fasc. r. Nr. 419, spis br. 133, fol. 668-678; Ive Mažuran, "Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine", u: *Izvještaji Caraffine ko-*

Na kraju svoga djelovanja druga je Caraffina komisija uvela u posjed prve vlasnike slavonskih vlastelinstava. Tada je i u posjed našičkoga vlastelinstva uveden pukovnik i barun Johann Ferdinand Kyba von Kiensfelda, koji je Dvorskoj komori za ovaj posjed uplatio 9.000 forinti.³

Pošto je pukovnik Kyba von Kiensfelda preminuo u Segedinu 8. listopada 1703. od posljedica ranjavanja u Bici kod Halasa (blizu Kiskunhalasa), Dvorska je komora dodijelila našičko vlastelinstvo udovici Katarini Caraffa, koja je držala vlastelinstvo do 1708. kada ga je vratila Dvorskoj komori, nakon što joj je vraćen posuđeni novac.⁴

Pošto ga je Dvorska komora preuzela, našičko je vlastelinstvo postalo komorski okrug, koji je pod komorskom upravom ostao sve do 29. listopada 1723. kada ga je kralj Karlo III. darovao knezu Svetoga Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti Franzu Antonu Lambergu i njegovim potomcima. Komorska uprava trebala je pozitivno utjecati na razvoj gospodarstva na našičkome području. Naime, komorski su službenici trebali svojim djelovanjem u komorskim provizorovima

misije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine, Građa za historiju Osijeka i Slavonije, knj. 7 (Osijek: Sveučilište u Osijek; Historijski arhiv u Osijeku, 1989), 37-44 i 53-54; Ive Mažuran, "Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima", u: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku HAZU*, knj. 6 (Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993), 38-41 i 48-49; Slavko Gavrilović, "Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu", *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23 (1981): 91; Slavko Gavrilović, "Izveštaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka", *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22 (1980): 113; Josip Adamček, "Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću", u: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)*, ur. Mirjana Gross (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1981), 67; Stjepan Sršan, "Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća", *Analiza Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 7 (1990): 80; Igor Karaman, "Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu", *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 20 (1958): 39.

³ Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 22, Acta urbarialia et conscriptiones bonorum, (dalje: HR, HDA, f. 22, AUCB), Protocollum, knj. 3, fol. 197, fasc. 91, spis br. 41; Ive Mažuran, "Vlastelinstvo Našice", u: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku HAZU*, knj. 6 (Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993), 417; Igor Karaman, "Historijat slavonskih vlastelinstava do sredine 18. stoljeća (»Slavonski katastar« P. I. Passardyja)", *Arhivski vjesnik* XVI (1973): 129; Igor Karaman, "Sumarni katastar veleposjeda u Slavoniji od 18. do 20. stoljeća", *Radovi Centra JAZU u Vinkovcima* II (1973): 203; Josip Kljajić, *Brodsko tvrđava* (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 1998), 34; Milan Vrbaniš, "Demografske prilike na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici 18. stoljeća", *Našički zbornik* 7 (2002): 48; Milan Vrbaniš, "Toponimija našičkog vlastelinstva prema izvorima iz prve četvrtine 18. st.", *Povijesni prilozi* 21 (2001): 101; Stjepan Sršan, "Našičko vlastelinstvo nakon odlaska Turaka (1687.-1848.)", *Našički zbornik* 1 (1994): 30; Emilij Laszowski, "Imanja virovitičke županije od vremena oslobođenja Slavonije do god. 1766.", *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arhiva* III (1903): 151; Mažuran, "Podjela Slavonije na Vojnu krajinu", 54.

⁴ HR, HDA, f. 22, AUCB, Protocollum, knj. 3, fol. 197-198, fasc. 91 spis br. 41; Robert Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)* (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2012), 167-168; Karaman, "Historijat", 129; Karaman, "Katastar", 203; Mažuran, "Vlastelinstvo", 417; Sršan, "Našičko vlastelinstvo", 31; Laszowski, "Imanja", 151; Vrbaniš, "Toponimija", 101; Vrbaniš, "Demografske prilike", 49.

potaknuti jačanje gospodarstva, što bi rezultiralo povećanjem komorskih odnosno državnih prihoda, ali i povećanjem rasta poljoprivredne proizvodnje, što bi u konačnici omogućilo poboljšanje životnoga standarda lokalnoga stanovništva. Na današnjemu stupnju istraženosti nemoguće je potvrditi ovu tvrdnju. Doduše, popis našičkoga okruga iz 1721. godine ukazuje na napredak gospodarstva u razdoblju od 1714. do 1721. godine.⁵

S obzirom da je kralj Karlo III. darovao našičko vlastelinstvo knezu Lambergu, završilo je razdoblje komorske uprave našičkim vlastelinstvom. Lambergovo vlasništvo nad ovim vlastelinstvom bilo je kratkotrajno jer je 1726. vlastelinstvo prodao podmaršalu Johannu Josephu Antonu Oduyeru. Ovu je prodaju potvrdio 23. ožujka 1727. i kralj Karlo III. svojim dekretom. Našičko vlastelinstvo nije ostalo dugo ni u posjedu obitelji Oduyera. Kako je podmaršal Oduyer preminuo 1729. godine, njegova udovica prodala ga je 3. kolovoza 1734. Ignjatu i Josipu II. Pejačeviću za 18.000 forinti.⁶ Obitelj Pejačević zadržala je ovo vlastelinstvo u svome vlasništvu do ukidanja feudalnih odnosa 1848. godine, a nakon toga je alodijalni dio našičkoga vlastelinstva ostao u vlasništvu ove obitelji sve do 1945. godine.

Metodološke pretpostavke i kvantitativne metode

Kao što je već navedeno tijekom izrade magistarskoga rada, u Hrvatskome državnom arhivu i Nadbiskupijskome arhivu Zagrebačke nadbiskupije prikupljen je znatan broj desetinskih popisa našičkoga vlastelinstva, odnosno komorskoga okruga, koji obuhvaćaju prva tri desetljeća 18. stoljeća. Prikupljene desetinske popise podijelio sam u tri skupine (zbirne, desetinske popise po naseljima na našičkome vlastelinstvu odnosno komorskom okrugu i poimenične desetinske popise po naseljima). Uz desetinske popise analizirao sam dva komorska popisa našičkoga vlastelinstva, koji donose podatke o ratarskim kulturama na obrađenim seljačkim oranicama. Nažalost, jedan komorski popis nije datiran, a drugi je datiran 1704. godine.⁷ Na temelju strukture popisa nedatirani popis moguće je najpreciznije datirati u početak 18. stoljeća. Takav način datacije onemogućava istraživače u utvrđivanju kretanja zastupljenosti pojedinih ratarskih kultura. Osim toga, popisivači su ratarske kulture popisali na različite načine. Naime, u nedatiranome popisu pšenica je popisana zasebno, a u drugome datiranom za-

⁵ HR, HDA, f. 22, AUCB, Protocollum, knj. 3, fol. 198, fasc. 91, spis br. 41; Karaman, "Historijat", 129; Karaman, "Katastar", 203; Mažuran, "Vlastelinstvo", 418; Sršan, "Našičko vlastelinstvo", 31; Laszowski, "Imanja", 151; Vrbanus, "Toponimija", 101; Vrbanus, "Demografske prilike", 52.

⁶ HR, HDA, f. 22, AUCB, Protocollum, knj. 3, fol. 199, fasc. 41, spis br. 91; Igor Karaman, "Kasnofeudalna vlastelinstva i seljački posjedi na tlu Slavonije do Karlovačkog mira 1699. do revolucije 1848./1849.", u: *Iz prošlosti Slavonije, Srijema i Baranje: (studije o društvenoj i gospodarskoj povijesti XVIII.-XX.)* (Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1997), 35; Karaman, "Historijat", 129-130; Karaman, "Katastar", 203; Mažuran, "Vlastelinstvo", 418; Sršan, "Našičko vlastelinstvo", 31; Laszowski, "Imanja", 151; Vrbanus, "Toponimija", 102; Vrbanus, "Demografske prilike", 52-53.

⁷ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35 i 37.

jedno s raži i suražicom. Takav način popisivanja obrađenih oranica pod žitaricama onemogućava kvalitetnije utvrđivanje njihove zastupljenosti na obrađenim oranicama. Stoga je 1704. godine moguće samo pretpostaviti, na temelju udjela pšenice, raži i suražice, zastupljenost pšenice na našičkome području.

Zajednički nedostatak svih desetinskih popisa jest način ubiranja velike desetine⁸ tijekom 18. stoljeća. Naime, desetinski popisivači određivali su desetinu pšenice tako što su u svakome naselju obišli oranice te izabrali križ koji im se činio najrodnijim. Taj su križ omlatili pa su izvagali prikupljeno zrnje pšenice kako bi utvrdili veličinu probe. Iako je veliku desetinu trebalo ubirati u slami, popisivači desetine ubirali su desetinu u zrnju pa su utvrđenu veličinu probe ove žitarice pomnožili s brojem križeva u svakome kućanstvu. Tako dobivenu količinu uroda pšenice pomnožili su s jednom desetinom kako bi dobili veličinu desetine. Nažalost, utvrđena količina desetine nije bila i stvarna količina desetine jer popisivači nisu utvrdili proizvedenu količinu ove žitarice pa od nje odredili deseti dio. S obzirom na opisan način određivanja desetine može se zaključiti da popisni podaci o veličini desetine pšenice, ali i ostalih žitarice od kojih je ubirana velika, nisu točni. Međutim, popisi velike desetine bili su tijekom 18. stoljeća jedini izvor podataka na temelju kojih je moguće utvrditi veličinu proizvodnje pšenice, ali i ostalih ratarskih kultura. Stoga su istraživači gospodarske povijesti 18. stoljeća prisiljeni koristiti ih kao izvor podataka za istraživanje proizvodnje pšenice, ali i ostalih žitarica od kojih je stanovništvo davalo veliku desetinu. Pri tome treba imati na umu da su popisivači velike desetine tijekom cijeloga 18. stoljeća određivali veličinu velike desetine na isti način pa se podaci o količini velike desetine mogu koristiti za određivanje količine proizvedene pšenice kao pokazatelj tendencija u proizvodnji ove žitarice, a ne kao izvor točnih podataka.

Probleme u istraživanju proizvodnje pšenice na našičkome području prčinjavaju i različite kategorije desetinskih popisa. Kao što sam već naveo, postoje tri kategorije desetinskih popisa, koji omogućavaju različite načine obrade podataka. Zbirni popisi po naseljima kao i zbirni popisi po vlastelinstvima, odnosno komorskim okruzima na području Požeškog provizorata, omogućavaju utvrđivanje indeksa kretanja proizvodnje s fiksnom bazom, ali ne i s promjenjivom bazom jer ne postoje podaci o proizvodnji pšenice za cijelo tridesetogodišnje razdoblje. Indeks kretanja proizvodnje s fiksnom bazom omogućava utvrđivanje tendencija u proizvodnji pšenice te izračunavanje prosječne dnevne količine ove žitarice po naselju.

Naravno, desetinski popisi po naseljima na našičkome vlastelinstvu odnosno komorskome okrugu omogućavaju, osim utvrđivanja indeksa proizvodnje pšenice po pojedinome naselju s fiksnom bazom, grupiranje podataka prema geografskome položaju pojedinih naselja te utvrđivanje prosječne dnevne količine ove

⁸ Popisivači su veliku desetinu ubirali od pšenice, raži, suražice, ječma i zobi.

žitarice po naseljima. Primjena geografskoga položaja naselja omogućava podjelu naselja u dvije skupine (ravničarski i brdski dio) kako bih mogao utvrditi razlike u kretanju proizvodnje tijekom tri desetljeća. Nažalost, nisam uspio utvrditi, zbog nedostataka podataka, veličinu zasijanih površina pod pšenicom prema geografskome položaju naselja po kućanstvu, pa tako nisam uspio utvrditi ni možebitni utjecaj geografskoga položaja naselja na proizvodnju ove žitarice u kućanstvima. Također, na temelju tako dobivenih podataka moguće je utvrditi i prehrambene mogućnosti stanovništva u naseljima ovisno o njihovome geografskom položaju.

Desetinski popisi po kućanstvima omogućavaju najviše različitih analiza podataka jer ti popisi donose mnogo više nego desetinski popisi po naseljima odnosno po vlastelinstvima i komorskim okruzima na području Požeškoga provizorata. Nažalost, do danas su ostala sačuvana samo četiri popisa cijeloga našičkog područja i jedan popis naselja brdskoga dijela ovoga područja.⁹ Naime, poimenični popisi donose podatke o veličini probe, broju križeva i količini desetine u svakome naselju. Podaci o veličini probe i broju križeva omogućavaju istraživačima utvrđivanje veličine desetine u svakome kućanstvu. Isto tako moguće je podatke o veličini probe iskoristiti kao pokazatelj prinosa u nekome naselju, odnosno primenom aritmetičke sredine moguće je prosječnu veličinu probe upotrijebiti kao pokazatelj prosječnoga prinosa na nekome vlastelinstvu ili komorskome okrugu. Naravno, podaci o veličini probe i prosječnoj veličini probe nisu najbolji pokazatelj veličine prinosa pšenice nego bi to bili podaci o prinosu ove žitarice po jutru. Međutim, nemoguće je utvrditi taj parametar jer do danas nisu ostali sačuvani komorski popisi za 1705., 1713., 1718. i 1726. godinu, a komorski popis za 1714. godine ne donosi podatke o veličini obrađenih oranica pod ovom ratarskom kulturom. Kvaliteta ovoga pokazatelja umanjena je i zbog način određivanja veličine probe, ali to je jedini pokazatelj veličine prinosa pšenice koji imamo. S obzirom da se tijekom tri desetljeća 18. stoljeća primjenjivao isti način određivanja veličine probe, mislim da se vrijednost ovoga parametra može koristiti kao pokazatelj prinosa u istraživanjima. Naime, niz prosječnih vrijednosti veličine proba, kao i niz veličine probe po naseljima, ukazuju na promjene tijekom tri desetljeća ovoga stoljeća, čime bi se moglo, uz određene ograde, zaključiti da je na ovome području došlo do promjena u prinosu pšenice.

Broj križeva u nekome kućanstvu također je zanimljiv parametar koji je moguće upotrijebiti – u nedostatku komorskih popisa odnosno podataka o veličini oranica pod pšenicom u kućanstvima – kao pokazatelj veličine obrađenih oranica. Naime, jedan križ sastojao se od određenoga broja snopova.¹⁰ Tijekom 18. stolje-

⁹ Sačuvani su popisi iz 1705., 1713., 1714. i 1726. godine te popis naselja brdskoga dijela našičkoga područja iz 1718. godine. HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, spis br. 79, 86, 106; kut. br. 3, spis br. 38-40.

¹⁰ Desetinski popisi na našičkome području, odnosno u Požeškome provizoratu, ne donose podatke o veličini križa. Međutim, u desetinskome popisu u osječkom okrugu navedeno je da se križ sastoji od

ća stanovništvo je kosilo pšenicu pa ju je skupljalo u snopove koje su slagali u križeve. S obzirom da u desetinskome popisu na našičkome području nije naveden broj snopova u jednome križu, nemoguće je točno utvrditi veličinu jednoga križa, ali se može s velikom sigurnošću tvrditi da je za stvaranje jednoga križa bilo potrebno pokositi određenu površinu pod pšenicom. Na temelju navedene činjenice može se pretpostaviti da bi broj križeva u svakome kućanstvu mogao predstavljati veličinu oranica pod ovom ratarskom kulturom. Naravno, broj križeva ovisio je o gustoći sklopa ove žitarice, koji je ovisio o gustoći sjetve odnosno količini zrnja koje je stanovništvo moglo izdvojiti za sjetvu, ali i klijavosti sjemena. Kako sam već naveo, ne postoje popisi obrađenih oranica prema ratarskim kulturama istovremeno s poimničnim popisima desetine, što bi omogućilo utvrđivanje veličine površine koju je trebalo pokositi da bi se prikupio jedan snop odnosno križ. Također, treba imati na umu da su seljaci varali popisivače desetine skrivajući snopove odnosno križeve kako bi smanjili količinu desetine,¹¹ čime su uvećavali površinu potrebnu za košnju jednoga snopa odnosno križa. Unatoč svemu navedenome može se s velikom sigurnošću pretpostaviti da veći broj križeva podrazumijeva i veću površinu obrađenih oranica. Naime, sigurno je da je kućanstvo s, primjerice, deset križeva pšenice zasijalo veću površinu oranice od kućanstva s dva križa. Naime, drastično smanjenje broja križeva zasigurno ukazuje na smanjenje veličine obrađenih oranica pod ovom ratarskom kulturom. Nažalost, nemoguće je točno utvrditi koliko je križeva pšenice bilo moguće pokositi na jednome jutru zasijane oranice, što bi omogućilo utvrđivanje približne veličine obrađenih oranica pod ovom žitaricom.

Kao što sam već naveo, veličina probe i broj križeva po kućanstvima omogućio mi je utvrđivanje proizvodnje pšenice po svakome kućanstvu, prosječnu proizvodnju pšenice po kućanstvu te prosječnu dnevnu količinu pšenice po kućanstvu. Stvaranje kronološkoga niza navedenih parametara omogućava praćenje kretanja povećanja odnosno smanjenja vrijednosti spomenutih parametara. Povećanje odnosno smanjenje dnevne količine ove žitarice po kućanstvu ukazuje na mogućnost prehranjivanja svakoga pojedinog kućanstva kao i mogućnost prehranjivanja kućanstava ovisno o geografskome položaju naselja tijekom prva tri desetljeća 18. stoljeća.

Desetina pšenice popisana je u okama. Stoga sam prikupljene podatke u radu prikazao u okama pa ih preračunao u kilograme primjenjujući ekvivalentnu vrijednost

17 ili 21 snopa. HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 34, 39, 46, 47, 58, 59, 75, 79, 86, 106; kut. br. 3, spis br. 38-40; HR, HDA, f. 23, CDN kut. br. 8, spis br. 3/386; Milan Vrbanus, "Proizvodnja pšenice, ječma i zobi u osječkom okrugu od 1707. do 1712.", *Scrinia Slavonica, Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje* 12 (2012): 32, bilj. 16.

¹¹ Stanovništvo od varanja desetinaru nije odvrćalo ni prijetnju da će im oduzeti kompletni urod koji su skrili. Naime, vrlo često desetinari nisu tako drastično kažnjavali stanovništvo jer je urod vrlo često bio slab pa su se bojali gladi i pobune stanovništva te su samo ubrali desetinu od skrivenih križeva.

jedne oke u kilogramima početkom 18. stoljeća.¹² Podatke o proizvodnji pšenice na našičkome području utvrdio sam na temelju zbirnih desetinskih popisa odnosno desetinskih popisa po naseljima ovoga područja tijekom prva tri desetljeća. Nisam uspio pronaći desetinske popise za razdoblje nakon 1730. godine. Podaci o proizvodnji pšenice nisu najkvalitetniji zbog već opisanoga način prikupljanja desetine. Vrijednost dobivenih rezultata umanjuje i činjenica da je stanovništvo uklanjalo križeva s oranicama prije dolaska popisivača desetine. Pri tome ih od ovih aktivnosti nije odvrćala ni prijetnja da će im biti oduzet cijeli urod iz skrivenih križeva. Također, pri utvrđivanju veličine proizvodnje treba imati na umu da je stanovništvo imalo znatne gubitke prilikom vršidbe žitarica na zastarjeli način. Isto tako, dio uroda stanovništvo je gubilo i zbog različitih poljskih životinja koje su se hranile dozrelom žitaricom u ljetnim mjesecima. Unatoč svim navedenim nedostacima koji su karakteristični za cijelo 18. stoljeće i cijelo područje Slavonije, prikupljeni podaci jedini su podaci na temelju kojih je moguće utvrditi veličinu proizvodnje pšenice. Niz dobivenih podataka sigurno odražava određene trendove koji se unatoč navedenim nedostacima ne mogu zanemariti. Primjerice, smanjenje proizvodnje pšenice sigurno je posljedica smanjenja proizvodnje, a ne promjena u načinu određivanja desetine pa se mogu s velikom sigurnošću utvrditi godine odnosno razdoblja povećanja ili smanjenja uroda ove ali i drugih žitarica. Naravno, ne može se s velikom sigurnošću utvrditi veličina indeksnih bodova smanjenja odnosno povećanja.¹³

Zastupljenost pšenice

Glavna gospodarska grana u cijeloj Slavoniji, pa tako i na našičkome području, tijekom cijelog 18. stoljeća bila je poljoprivreda odnosno sve njezine grane (ratarstvo, stočarstvo i vinogradarstvo). Slavonsko stanovništvo na svojim je oranicama uzgajalo pšenicu, ječam, zob, kukuruz i proso, a tijekom druge polovine 18. stoljeća počelo je uzgajati i druge ratarske kulture (primjerice duhan).

¹² Oka je stara turska mjera s kojom se služilo stanovništvo u vrijeme oslobođenja Slavonije od osmanske vlasti. Oslobođenjem Slavonije vrijednost izvorne turske oke preračunavala se u 2,29(09) bečke funte odnosno 1,2828 kilograma. Budući da je ovakvo preračunavanje oke u austrijske mjere stvaralo probleme, primjenjivan je od početka ekvivalent od 2,25 bečkih funti odnosno 1,26 kilograma. Usp. Zlatko Herkov, "Prilog upoznavanju slavonskih žitnih mjera XVIII i XIX stoljeća", *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 72 (1967): 315, 337; Milan Vlajinac, *Rečnik naših starih mera – u toku vekova* knj. IV, *Posebna izdanja Srpske akademije nauka i umjetnosti* knj. CDLXXII, *Odeljenje društvenih nauka* knj. 74 (Beograd: SANU, 1974), 662. Stoga sam u preračunavanju oka u kilograme upotrijebio 1,26 kg za jednu oku.

¹³ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. spis br. 34, 39, 46, 47, 58, 59 i 75; Dragica Rogić, "Akumulacija crkvenog i svjetovnog feuda iz poslovnog odnosa na podlozi zakupa crkvene u Slavoniji u 18. i 19. stoljeću", u: *Spomenica u čast 40-godišnjice osnivanja SKJ-u, 1919-1959.*, sv. II, ur. Mijo Mirković (Zagreb: JAZU, 1960), 377; Slavko Gavrilović, *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka, Monografije* knj. 12 (Novi Sad: Filozofski fakultet – Institut za istoriju, 1979): 57, bilj. 150, 328-329, 329, bilj. 200; Vrbanus, "Proizvodnja", 32-33.

Na našičkome vlastelinstvu odnosno okrugu stanovništvo je također tijekom prve polovine 18. stoljeća uzgajalo pšenicu, ječam, zob, kukuruz i proso. Zastupljenost ovih ratarskih kultura moguće je utvrditi na temelju dva komorska popisa našičkoga vlastelinstva odnosno okruga.¹⁴ Kao što sam već naveo, jedan od ovih popisa datiran je 1704. godine, a drugi je nedatiran, ali se može pretpostaviti da je i taj popis nastao početkom stoljeća. Moguće da je nastao ili 1702. godine, tijekom djelovanja druge Caraffine komisije, ili 1708. kada je Dvorska komora ponovno preuzela upravu nad našičkim okrugom. Ovu pretpostavku zasnivam na temelju strukture komorskoga popisa odnosno podataka koje donosi ovaj popis (imena osmanskih vlastelina, porezno opterećenje stanovništva tijekom osmanske vladavine i tako dalje). Naime, takve podatke donose komorski popisi i ostalih vlastelinstava odnosno okruga nastali koncem 17. i početkom 18. stoljeća. Stoga sam nedatirani komorski popis datirao u početak 18. stoljeća.

Komorski popisivači popisali su zasebno pšenicu u nedatiranome popisu, a u datiranome popisu zajedno s više ratarskih kultura (zajedno pšenica, raž i suražica odnosno ječam, zob i kukuruz). Takav način evidentiranja ratarskih kultura na obrađenim oranicama našičkoga području, kao i nedatiranje jednoga komorskog popisa, onemogućio je praćenje promjena kretanja zastupljenosti ratarskih kultura na obrađenim oranicama.

Pšenica je tijekom prve polovine 18. stoljeća bila glavna žitarica na našičkome području, ali i na području cijele Slavonije. Početkom 18. stoljeća pšenica je na našičkome području zauzimala 235 jutara oranica odnosno oko tri četvrtine svih obrađenih površina (75,68%) (tablica 1 i grafikon 1) S obzirom da je 1704. godine pšenica, zajedno s raži i suražicom, bila zasijana na 215 jutara, odnosno na oko pet osmina svih obrađenih oranica (62,32%), to je bila znatno manja zastupljenost ovih ratarskih kultura od zastupljenosti pšenice u nedatiranome popisu.¹⁵ Na temelju iznesenoga ostaje jedino zaključak da je zastupljenost pšenice na ovome području 1704. godine bila znatno manja nego u nedatiranome popisu te je pretpostavka da je ova žitarica sama zauzimala oko polovinu svih obrađenih površina, ali je ovu pretpostavku nemoguće dokazati.¹⁶

Promjene u zastupljenosti pšenice na ovome području vidljive su na cijelome području. Početkom 18. stoljeća pšenica je zastupljenija u ravničarskome dijelu tadašnjega vlastelinstva, a 1704. godine u brdskome dijelu istoga područja. Smanjenje zastupljenosti ove žitarice vidljivo je na cijelome našičkom područja bez obzira na konfiguraciju terena. Slična je zastupljenost ove žitarice bila i u drugim dijelovima Slavonije. Doduše, u nekim dijelovima ova je žitarica bila zastupljenija, a u drugima manje zastupljena. Primjerice, na donjomiholjačkome području

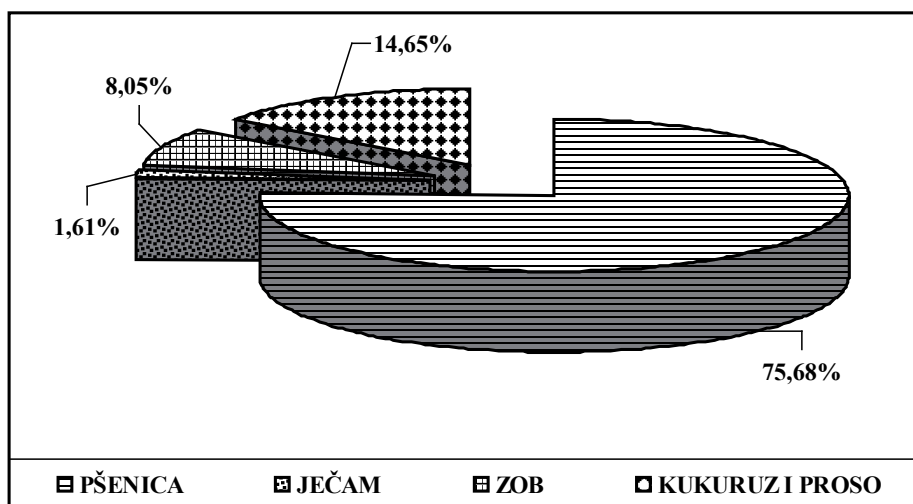
¹⁴ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35 i 37.

¹⁵ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35 i 37.

¹⁶ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35 i 37.

pšenica i raž zauzimale su 1702. godine nešto manje od tri četvrtine svih obrađenih oranica (73,47%), što je neznatno više od zastupljenosti ovih žitarica u cijeloj valpovačkom okrugu (72,82%).¹⁷

Grafikon 1. Rasprostranjenost žitarica na našičkome području početkom 18. stoljeća

Izvor: HDA, AUCB, fasc. 132, spis br. 35.

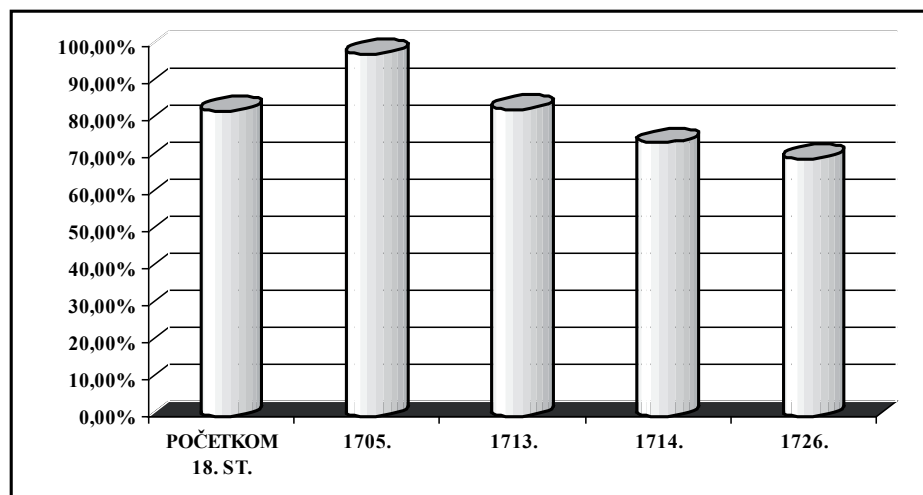
Rasprostranjenost pšenice na našičkome područje moguće je utvrditi na temelju broja kućanstava sa pšenicom na vlastitim obrađenim površinama te broja kućanstava koja su predala desetinu pšenice. Tijekom prvih trinaest godina 18. stoljeća ovu je žitaricu zasijalo na vlastitim oranicama više od četiri petine svih kućanstava, a 1705. godine čak $\frac{49}{50}$ svih kućanstava. U idućem razdoblju započelo je smanjenje udjela kućanstava koja su uzgajala pšenicu pa je 1726. godine desetinu ove žitarice predalo nešto više od dvije trećine svih kućanstava (69,66%) (tablica 2 i grafikon 2).¹⁸ Nažalost, ne postoje poimenični desetinski popisi nakon 1726. godine pa nije moguće utvrditi je li se nastavio proces smanjenja udjela kućanstava sa pšenicom na vlastitim oranica.¹⁹

¹⁷ AT, OeStA/FHKA, HFU fasc. r. Nr. 419, spis br. 101, fol. 1-55; Darko Vitek, Milan Vrbanus, *Naselja papučkog kraja u 18. stoljeću* (Osijek: Moja knjiga d. o. o. 2012), 179-182; Vrbanus, "Gospodarske prilike u Donjem Miholjcu i donjomiholjačkoj okolini u prvoj polovini 18. stoljeća", u: *Donji Miholjac 1057-2007.*, ur. Stanko Andrić (Donji Miholjac: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2010), 72-73, 97, tablica 18.

¹⁸ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35; CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86, 106; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

¹⁹ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35; CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86, 106; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

Grafikon 2. Udio kućanstava sa pšenicom na obradivim površinama tijekom prva tri desetljeća 18. stoljeća

Izvor: HDA, AUCB, fasc. 132, spis br. 35; CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86, 106; fasc. 3, spis br. 38-40; NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

Međutim, analiza podataka o zastupljenosti pšenice u kućanstvima ukazuje na znatne razlike u kretanju zastupljenosti ove žitarice prema geografskom položaju naselja. Početkom stoljeća zastupljenost ove ratarske kulture u ravničarskom dijelu ovoga područja bila je znatno manja nego u brdskome. Njezina zastupljenost znatno se povećala 1705. godine u ravničarskome dijelu pa je oko $\frac{49}{50}$ svih kućanstava na tome dijelu našičkoga područja uzgajalo ovu žitaricu na vlastitim oranicama. Unatoč tome, još uvijek je to manja zastupljenost od one u brdskome dijelu gdje je stanovništvo u svim kućanstvima predalo barem minimalnu količinu desetine pšenice. U sljedećih desetak godina smanjivala se zastupljenost ove ratarske kulture u ravničarskome dijelu, dok je u brdskome dijelu ostala približno jednaka. Zanimljivo je da se u ravničarskome dijelu u samo godinu dana znatno smanjio udio kućanstava s površinama zasijanim ovom ratarskom kulturom, dok je u brdskome dijelu ostao podjednak. Udio kućanstava koju su predala barem minimalnu količinu desetine ove žitarice zadržala se u brdskome dijelu i 1718. godine na istoj razini, dok u ravničarskome djelu udio takvih kućanstava nije moguće utvrditi jer nije ostao sačuvan popis ovu dadžbine. Na veće promjene u zastupljenosti kućanstava sa pšenicom na vlastitim obrađenim oranicama ukazuje desetinski popis iz 1726. godine. Naime, u brdskome dijelu okruga znatno se smanjio udio takvih kućanstava, dok se u ravničarskome znatno povećao (tablica 3).²⁰

²⁰ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 132, spis br. 35; CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86, 106; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

Na temelju trenutačnih rezultata nemoguće je reći što je uzrok ovome trendu. Dosadašnja historiografija uglavnom je fragmentarno proučavala ovaj fenomen pa nije lako pronaći paralele odnosno utvrditi promjene u zastupljenosti pojedinih žitarica tijekom prva tri desetljeća jer podaci o zastupljenosti ove žitarice uglavnom postoje za prvo desetljeće 18. stoljeća.

Na području osječkoga okruga u razdoblju od 1707. do 1712. godine pšenicu je uzgajalo više od $\frac{19}{20}$ svih kućanstava. Nešto manju zastupljenost ove žitarice moguće je utvrditi za 1708. godinu u okrugu Karaševo gdje ju je uzgajalo više od devet desetina svih kućanstava (91,49%). S druge strane, pšenica je na nekim vlastelinstvima tijekom prvoga i početkom drugoga desetljeća zauzimala manji udio obrađenih oranica. Primjerice, na daljskome vlastelinstvu pšenica je 1706. godine, zajedno s raži, zauzimala nešto manje od tri četvrtine zasijanih obradivih površina (72,02%). Ova je žitarica bila znatno zastupljenija 1711. godine na području prekodunavskoga dijela futoškoga vlastelinstva gdje je zauzimala gotovo četiri petine svih obrađenih oranica. Razlike u zastupljenosti pšenice između daljskoga i futoškoga vlastelinstva vidljive su i u udjelu kućanstava koja su uzgajala pšenicu odnosno pšenicu i raž. Naime, na daljskome vlastelinstvu pšenicu je zasijalo nešto manje od devet desetina svih kućanstava (89,80%), dok je na prekodunavskome dijelu futoškoga vlastelinstva pšenicu i raž uzgajalo samo sedam jedanaestina kućanstava.²¹

Iz svega navedenoga može se pretpostaviti da je pšenica i u drugim dijelovima Slavonije bila glavna žitarica, koja je zauzimala većinu obrađenih oranica odnosno koju je uzgajala većina kućanstava. Nažalost, nemoguće je potvrditi ili opovrgnuti smanjenje udjela kućanstava s ovom žitaricom na vlastitim obrađenim oranicama tijekom drugoga i trećega desetljeća ovoga stoljeća jer u hrvatskoj historiografiji trenutno ne postoje istraživanja koja bi nas upoznala s novim spoznajama u istraživanju ratarske proizvodnje žitarica tijekom prve polovine 18. stoljeća.

Veličina prinosa pšenice

Tijekom prva tri desetljeća mijenjala se veličina probe na našičkome području iz čega proizlazi i promjena prinosa pšenice. Vrijednost ovoga parametra kretala se 1705. godine između 24 i 50 oka odnosno između oko 30 i 63 kilograma. Međutim, postojale su tada veće razlike u veličini probe između pojedinih naselja na tome području pa čak i između susjednih sela. Primjerice, veličina probe u Seoni više je nego dvostruko veća od probe u susjednoj Gornjoj Motičini, što je zanimljivo jer su oba naselja smještena u brdskome dijelu ovoga područja. Promjene su također vidljive i u promjeni prosječne veličine probe tijekom prva tri desetljeća pa je 1705. godine prosječna veličina probe iznosila oko 35 oka, odnosno 44

²¹ HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 128, spis br. 1 i 3; fasc. 130, spis br. 26; fasc. 132, spis br. 1; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 34, 39, 46, 47, 58, 59 i 75; Vrbanus, "Proizvodnja", 39, 70, tablice 16-17.

kilograma, a desetak godina kasnije dvadesetak oka više, odnosno 25 kilograma više. U prilog povećanju njezine prosječne veličine govori i raspon veličine probe po naseljima pa se, primjerice, u naselju Podgorač veličina probe u razdoblju od 1705. do 1714. godine uvećala tri i pol puta. Nažalost, na današnjemu stupnju istraženosti nemoguće je utvrditi uzroke takvoga trenda. Unatoč povećanju veličine probe stanovništvo je 1714. godine požnjelo manju količinu pšenice nego 1705. godine. Nakon 1714. godine prosječna veličina probe ove žitarice smanjila se pa je 1726. godine njezina prosječna veličina bila manja nego na početku promatranoga razdoblja 1705. godine (tablice 4 i 6).²²

Veličina probe pšenice odnosno prinos ove žitarice, bio je veći u ravničarskome nego u brdskome dijelu našičkoga područja. Samo je 1713. godine prosječna veličina probe bila veća u brdskome nego ravničarskome dijelu. Prosječna veličina probe odnosno prinos povećavao se u ravničarskome dijelu vlastelinstva do 1714. godine, a u brdskome dijelu do 1713. godine. Nakon navedenih godina njezina se prosječna veličina smanjivala na cijelome ovom području. Doduše, u brdskome dijelu polagano se smanjivala do 1718. godine, ali se do konca promatranoga razdoblja prosječna veličina probe toliko smanjila da je 1726. godine bila manja nego 1705. godine. Unatoč smanjenju prosječne veličine probe u ravničarskome dijelu njezina prosječna veličina na kraju promatranoga razdoblja bila je ovdje veća nego na početku toga razdoblja te se zadržala na prosječnoj veličini iz 1713. godine (tablice 5 i 7).²³

Na temelju svega izloženoga može se zaključiti da je veličina probe, kao i njezina prosječna veličina, dovoljno dobar pokazatelj veličine prinosa neke žitarice, pa tako i pšenice na našičkome području, ali i u drugim dijelovima Slavonije. Promjene veličine probe ove žitarice kao i njezine prosječne veličine ukazuju i na promjene veličine prinosa ove ratarske kulture na ovome području tijekom prva tri desetljeća, ali može se pretpostaviti i u kasnijim razdobljima. Naravno, ti bi pokazatelji bili bolji da su desetinari primjenjivali drugačiji način određivanja njezine veličine, ali to, nažalost, nije slučaj tijekom cijeloga 18. stoljeća pa ćemo se morati pomiriti s činjenicom da hrvatska historiografija ne posjeduje bolji pokazatelj veličine prinosa, odnosno da su joj podaci o veličini probe jedini relevantni pokazatelj toga parametra koji joj je ostao na raspolaganju.

Brojnost križeva – pokazatelj veličine oranica pod pšenicom

Već sam spomenuo da sam tijekom istraživanja pronašao samo četiri cjelovita poimenična desetinska okruga (1705., 1713., 1714. i 1726. godine) te jedan

²² HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

²³ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

poimenični popis brdskoga dijela našičkoga područja iz 1718. godine. Komorskim popisom iz 1705. godine popisano je 1.512 križeva. Tijekom sljedeća dva desetljeća smanjivao se broj križeva pa je 1726. godine bilo tek nešto više od 280 križeva (281,5). Smanjivanje broja križeva vidljivo je i iz smanjenja prosječnoga broja križeva po kućanstvu. Naime, 1705. godine kućanstva su prosječno pokosila nešto manje od jedanaest križeva po kućanstvu, a dva desetljeća kasnije tek nešto više od jedan i pol križ po kućanstvu. Ostale vrijednosti kvantitativne analize (mod, medijan, kvartil i raspon) također se smanjuju tijekom promatranoga razdoblja. Primjerice, vrijednost raspona također ukazuje na smanjivanje broja križeva odnosno veličine obrađenih oranica. Naime, 1705. godine jedno kućanstvo pokosilo je maksimalno 48, a dva desetljeća kasnije samo trinaest križeva, što je veliko smanjenje (tablica 8).²⁴

Smanjenje broja križeva ovisilo je o sklopu žitarice na obrađenim oranicama odnosno kljavosti sjemena, kao i količini sjemena koje je stanovništvo moglo posijati na vlastitim oranicama. Naravno, moguće je da je do smanjenja došlo i zbog loših društvenih prilika. Naime, stanovništvo je moralo obavljati različite obaveze prema vojnim i komorskim vlastima u Slavoniji. Vojne su vlasti 1709. godine započele izgradnju osječke tvrđave pa je slavonsko stanovništvo moralo obavljati različite poslove na izgradnji. Primjerice, stanovništvo našičkoga područja moralo je 1714. godine dopremiti, zajedno sa stanovništvom orahovičkoga okruga, četiristo hvati drva za pečenje cigle. Stanovništvo našičkoga i orahovičkoga okruga imalo je od svibnja do listopada 1718. godine 4.486 radnih dana na osječkoj tvrđavi. Osim toga, stanovništvo je moralo obavljati različite obaveze prema vojnim jedinicama tijekom rata s Osmanskim Carstvom (1716. – 1718.). Naime, stanovništvo Slavonije i Srijema moralo je 1716. godine osigurati 308.000 forinti za vojne potrebe prve godine rata s Osmanskim Carstvom. Trenutno nije poznato koliko je moralo osigurati stanovništvo na našičkome području, ali je sigurno da su oni morali sudjelovati u osiguravanju potrebnih financijskih sredstava za potrebe vođenja rata. Osim toga, morali su davati različite radne obaveze za potrebe vojnih jedinica. U Slavoniji su 1716. godine također zimovala dva bataljuna pješadije regimente Löffelholz, dva bataljona regimente Jung-Lothringen i tri eskadrona kirasira regimente Caraffa. Dio vojnika tih jedinica sigurno je zimovao i na našičkome području, što je dodatno opterećivalo lokalno stanovništvo.²⁵

²⁴ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

²⁵ Mažuran, "Vlastelinstvo", 418; Ive Mažuran, "Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji i njihova ekonomska podloga uoči donošenja prvoga Slavonskog urbara 1737. godine", u: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku*, knj. 6 (Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni rad, 1993), 62-63, 62, bilj. 33, 63, bilj. 35; Ive Mažuran, *Grad i tvrđava Osijek* (Osijek: Grafika, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Agencija za obnovu osječke Tvrđe, 2000), 72, 80; Ludwig Matuschka, *Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*, Der Türkenkrieg 1716.-18., Feldzug 1716., XVI (Wien: K. u. K. Generaltabes, 1891), 54, 276; Milan Vrbanus, "Prilog proučavanja vinogradarstva na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovini 18. stoljeća", *Scrinia Slavonica*,

Analizirajući podatke o broju križeva, podijelio sam kućanstvu prema broju križeva koristeći se aritmetičkom sredinom kao vrijednošću za podjelu kućanstva pa sam dobio kućanstva koja su imali ispodprosječan i iznadprosječan broj križeva. Tijekom promatranoga razdoblja na našičkome području više od pet osmina svih kućanstava imalo je ispodprosječan, dok je ostatak pokosio iznadprosječan broj križeva na vlastitim oranicama. Ovakav razmjer između ovih dviju kategorija kućanstava s obzirom na broj križeva ostao je približno jednak tijekom promatranoga razdoblja. Međutim, došlo je do promjene u udjelu broja križeva. Naime, udio broj križeva kontinuirano se smanjivao u kućanstvima s ispodprosječnim brojem križeva pšenice, dok se u kućanstvima s iznadprosječnim brojem križeva njihov udio konstantno povećavao. Ovaj je proces rezultirao time da se udio broja križeva u kućanstvima s ispodprosječnim brojem križeva smanjio s nešto manje od tri osmine (1705.) na tek nešto više od jedne petine svih križeva (1726.), dok se istovremeno njihov udio u kućanstvima s iznadprosječnim brojem križeva povećao s nešto više od pet osmina (1705.) na nešto manje od četiri petine svih križeva (1726.). Tijekom promatranoga razdoblja sustavno se smanjivao prosječan broj križeva po kućanstvu u boljim kategorijama kućanstava. Doduše, ovaj proces bio je mnogo manji u kućanstvima s iznadprosječnim nego u kućanstvima s ispodprosječnim brojem križeva. Naime, prosječan broj križeva u kućanstvima s ispodprosječnim brojem križeva smanjio se gotovo za jedanaest puta, a u kućanstvima s iznadprosječnim brojem križeva nešto više od šest puta (tablica 8).²⁶

Postoje i znatne razlike u broju križeva u kućanstvima prema geografskome položaju naselja na našičkome području. U ravničarskome dijelu smanjivao se broj kućanstava s ispodprosječnim brojem križeva pa se 1726. godine udio njihova broja smanjio na manje od tri petine svih kućanstava u ravničarskome dijelu ovoga područja. S druge strane, u brdskome dijelu udio kućanstava s ispodprosječnim brojem križeva ostao je u granicama prosječnoga udjela takvih kućanstava za našičko područje. Doduše, u brdskome dijelu udio takvih kućanstava povećao se 1713. godine na oko sedam desetina svih kućanstava, ali se već sljedeće godine vratio u granice prosjeka za cijelo područje. Doduše, u naseljima brdskoga dijela našičkoga područja broj križeva znatno se povećao 1718. godine. Osobito to vrijedi za kućanstva s ispodprosječnim brojem križeva gdje je tada prosječno bilo više križeva nego 1705. godine. Međutim, i ovdje se 1726. godine znatno smanjila vrijednost ovoga parametra, osobito u kućanstvima s ispodprosječnim brojem križeva (tablice 9 i 10).²⁷

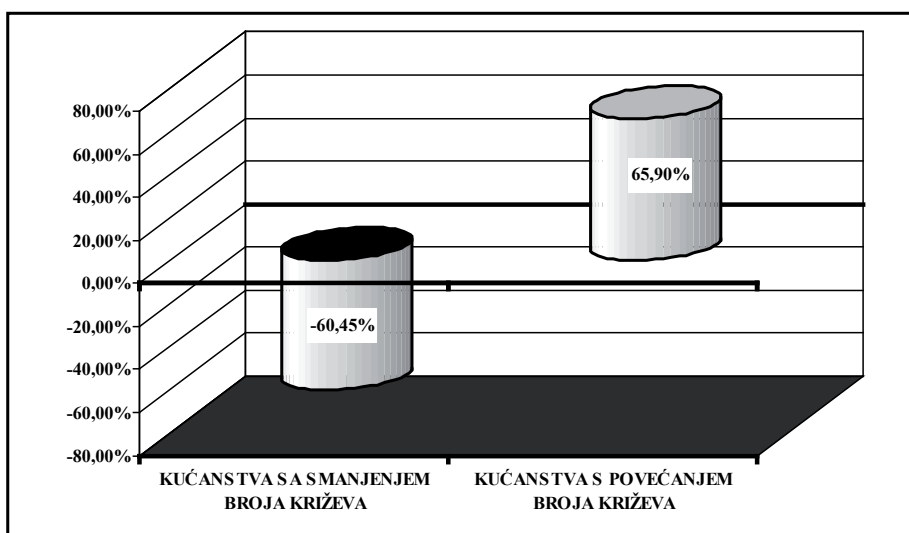
Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje 3 (2003): 182, bilj. 39, 42-44; Milan Vrbanus, "Preduvjeti za razvoj ratarstva na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici XVIII. st.", *Kolo* XIV (2003), br. 4: 344-345, 344, bilj. 35; Vrbanus, "Demografske prilike", 51, 59, bilj. 57, 59-60, bilj. 62.

²⁶ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

²⁷ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86, 106; fasc. 3, spis br. 38-40; HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

Na temelju analize popisa desetine u promatranome razdoblju nemoguće je utvrditi uzroke ovih razlika na ovome području. Analizirani parametri ukazuju da se tijekom dva desetljeća povećavao broj kućanstava, što nije rezultiralo i znatnim povećanjem broja križeva nego upravo suprotno. Pri tome je promjena broja kućanstava bila mnogo manja od negativnih promjena broja križeva. Postavlja se pitanje koji su uzroci smanjenja broja križeva, a indirektno i veličine obrađenih oranica.

Grafikon 3. Udio povećanja/smanjenja broja križeva u kućanstvima na našičkome području u razdoblju od 1713. do 1714. godine

Izvor: HDA, CDN, fasc. 1, spis br. 79 i 86.

Postojeći poimenični desetinski popisi omogućavaju analizu promjena broja križeva po kućanstvu na našičkome području za godinu 1713. i 1714. Analiza je provedena na dvama važnim parametrima: prosječnoj dnevnoj količini pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu iz 1713. godine i broja križeva iz 1714. godine. Analiza ukazuje da se 1714. godine u nešto više od četiri sedmine analiziranih kućanstava (58,70%) smanjio i broj križeva u odnosu na 1713. godine, dok se broj križeva povećao tek u nešto manje od jedne četvrtine analiziranih kućanstava. U kućanstvima s povećanjem križeva 1714. godine povećao se i broj kućanstava za nešto manje od dvije trećine broja križeva (65,90%) iz 1713. godine. Velika većina kućanstava u kojima se u godinu dana povećao broj križeva imala je prosječno do jednoga kilograma prosječne dnevne količine pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu. Takva su kućanstva činila tri četvrtine

kućanstava s povećanjem broj križeva. Dodaju li se tome broju i četiri kućanstva s povećanim brojem križeva, koja 1713. godine nisu imali pšenicu na vlastitim obrađenim oranicama, dobit ćemo podatak da je sedam osmina svih analiziranih kućanstava u kojima se povećao broj križeva imao maksimalno prosječno do jednoga kilograma dnevne količine pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu. Broj pokošenih križeva najviše se povećao 1714. godine u kućanstvima s ispodprosječnom dnevnom količinom pšenice nakon podmirenja desetine po kućanstvu (0,62 kg). U takvim se kućanstvima broj pokošenih križeva pšenice povećao za jedan i pol puta (154,55%), dok se u kućanstvima s iznadprosječnom dnevnom količinom pšenice poslije podmirenja desetine povećao samo za nešto više od jedne trećine (tablice 11-14 i grafikon 3).²⁸

S druge strane, kao što je već navedeno, u većini analiziranih kućanstava prema prosječnoj dnevnoj količini pšenice nakon podmirenja desetine po kućanstvu smanjio se i broj križeva. U takvim se kućanstvima 1714. godine smanjio broj križeva za nešto više od tri petine broja križeva (-60,45%). Pri tome je smanjenje broja pokošenih križeva utvrđeno u svim kategorijama kućanstava prema veličini prosječne dnevne količine pšenice poslije podmirenja desetine po kućanstvu. Čak je i u kućanstvima s većom prosječnom dnevnom količinom pšenice poslije podmirenja desetine po kućanstvu (od jednoga do više od dva kilograma) većina kućanstava pokosila 1714. godine manje križeva nego prethodne godine. Naravno, smanjenje broj križeva bilo je veće u kućanstvima s ispodprosječnom dnevnom količinom pšenice poslije podmirenja desetine po kućanstvu (manje od 1,10 kg), dok je u kućanstvima s iznadprosječnom dnevnom količinom pšenice poslije podmirenja desetine po kućanstvu smanjenje iznosilo nešto manje od tri petine broja križeva iz 1713. godine (-58,28%). Osobito iznenađuje smanjenje broja križeva u kućanstvima s iznadprosječnom dnevnom količinom pšenice poslije podmirenja desetine po kućanstvu (više od 1,10 kg), ali na današnjemu stupnju istraženosti nemoguće je argumentirano pretpostaviti uzroke ovoga smanjenja (tablice 11-14).²⁹

Analizi utjecaja prosječne dnevne količine pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu nedostaju podaci o veličini kućanstava jer bi tada podatak o dnevnoj količini pšenice imao veće značenje. To bi istraživačima omogućilo utvrđivanje prehrambenih, ali i sjetvenih, mogućnosti svakoga kućanstva. Bez podataka o veličini kućanstava podaci o prosječnoj dnevnoj količini ove žitarice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu upućuju na pretpostavku da su kućanstva s većom prosječnom dnevnom količinom pšenice mogla pokositi više križeva pšenice, odnosno zasijati veću površinu oranica s ovom ratarskom kulturom. Međutim, rezultati iznesene analize demantiraju takvu pretpostavku. Naime, gotovo

²⁸ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79 i 86.

²⁹ HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. 1, spis br. 79 i 86.

više od šest sedmina svih kućanstava (86,84%) s većom prosječnom dnevnom količinom pšenicom nakon podmirivanja desetine po kućanstvu (više od jednog kilograma) pokosilo je 1714. godine manje križeva pšenice nego prethodne godine.

S druge strane, znatan broj kućanstava s malenom prosječnom dnevnom količinom pšenice poslije podmirivanja desetine po kućanstvu pokosilo je 1714. godine više križeva pšenice nego prethodne godine. Doduše, to je povećanje znatnije u kućanstvima koja su 1713. godine pokosila manji broj križeva, a neznatno u kućanstvima koja su tada pokosila veći broj križeva ove žitarice pa se ne može odrediti udio kućanstava kod kojih je povećanje posljedica povećanja veličine obrađenih oranica zasijanih pšenicom, a kod kojih je posljedica veće gustoće sklopa ove žitarice na zasijanim oranicama, što je prouzročeno boljom klijavošću ili većom gustoćom sijanja, odnosno većom količinom zrnja pšenice koja su posijali na vlastitim oranicama.

Iz rezultata dobivenih analizom nemoguće je pretpostaviti na koji su način kućanstva s malenom prosječnom količinom pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu povećala broj pokošenih križeva. Osobito to vrijedi za kućanstva koja 1713. godine nisu imala pšenicu na vlastitim oranicama. Oni su sigurno morali kupiti pšenicu za prehranu vlastitih članova kućanstava pa samim time i za sjetvu na vlastitim oranicama. Nažalost, na današnjemu stupnju istraženosti nemam podatke o imovinskome stanju kućanstava koja 1713. godine nisu imala pšenicu na vlastitim oranicama pa ne mogu zaključiti koliko je nabava pšenice za prehranu i sjetvu opterećivala njihov kućni proračun, odnosno kako su se snalazili da bi nabaviti pšenicu za prehranu vlastitih ukućana i sjetvu na vlastitim obrađenim oranicama. Međutim, može se zaključiti da su kućanstva s malenom prosječnom dnevnom količinom pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu nastojala povećati vlastitu proizvodnju pšenice na vlastitim obradivim površinama te tako poboljšati i vlastiti životni standard.

Na temelju brojnosti kućanstava koja 1713. godine nisu predala desetinu pšenice, može se zaključiti da je tek nešto više od četvrtine takvih kućanstava nastojalo poboljšati vlastiti životni standard, što znači da je tek manji dio nastojao nešto učiniti na poboljšanju vlastitoga standarda, dok većina to nije činila. Međutim, moguće je da su se takva kućanstva bavila nekim drugim gospodarskim aktivnostima, a ne ratarstvom. Međutim, desetinski popisi ne donose podatke o zanimanju stanovnika na našičkome području pa nije moguće utvrditi vrstu zanimanja kojom se bavilo nešto manje od tri četvrtine kućanstava koja 1713. godine nisu predala desetinu pšenice. Stoga nije moguće ni pretpostaviti kako su nositelji ovih kućanstava osiguravali prehranjivanje vlastitih članova.

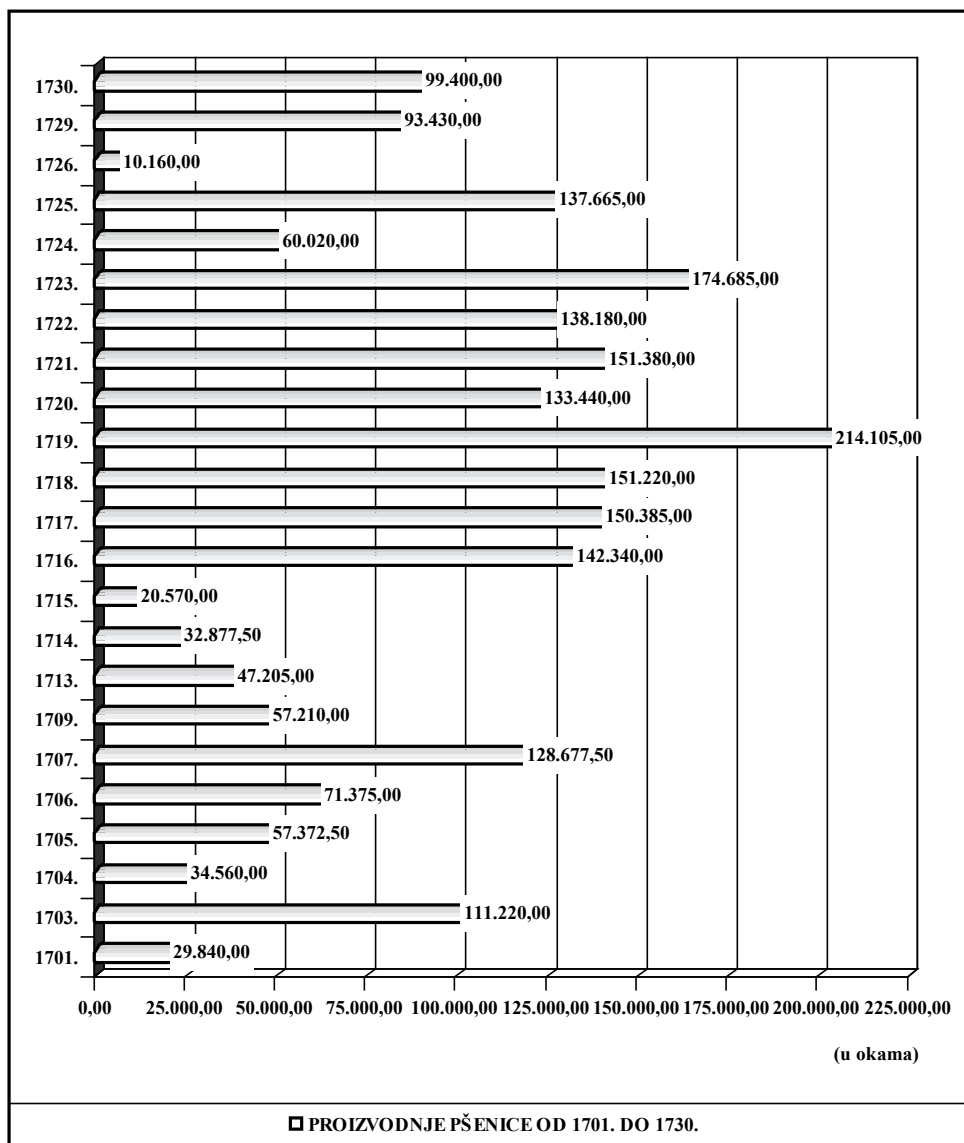
Veličina proizvodnje pšenice od 1701. do 1730. godine

Prve godine 18. stoljeća na oranicama našičkoga području požnjeveno je 29.840 oka pšenice ili nešto manje 37.600 kilograma. Tijekom prve polovine promatranoga razdoblja proizvodnja ove žitarice jako je oscilirala pa je 1715. godine proizvedeno manje nego početkom promatranoga razdoblja, na što upućuje i promjena vrijednosti indeksa kretanja proizvodnje s fiksnom bazom. U idućih desetak godina proizvodnja je daleko manje oscilirala te se sljedećih nekoliko godina povećavala da bi 1719. godine dosegla više od 214.000 oka, što je sedam puta više nego 1701. godine. Proizvodnja pšenice koncem drugoga desetljeća dosegla je svoj maksimum tijekom prva desetljeća ovoga stoljeća (tablice 15 i 16. te grafikon 4).

Nakon toga tijekom trećega desetljeća došlo je u sljedećih nekoliko godina do određenoga smanjenja proizvodnje da bi se nakon 1723. godine njezin urod znatno smanjio pa je 1724. godine požnjeveno tek nešto više od šezdeset tisuća oka, što je u odnosu na prethodnu godinu smanjenje od gotovo tri puta. Ni kratkotrajno povećanje 1725. godine vjerojatno nije uspjelo smanjiti posljedice slabe žetve iz prethodne godine. Nakon 1725. godine došlo je do velikoga smanjenja proizvodnje ove žitarice pa je 1726. godine proizvedeno svega nešto više od deset tisuća oka pšenice, što je smanjenje za više od trinaest puta u odnosu na prethodnu godinu. Trenutno nije najjasnije koji su uzroci ovako velikoga smanjenja proizvodnje pšenice na ovome području. Moguće je da je ovaj kraj bio jako pogođen lošim vremenskim prilikama, ali trenutno je nemoguće dokazati ovu pretpostavku (tablice 15 i 16 te grafikon 4).³⁰

³⁰ HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/375, 3/383, 3/386, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 513, 535, 545, 547, 551, 570; kut. br. 11, spis br. 587, 600, 610-611, 3/531; kut. br. 12, spis br. 642; kut. br. 13, spis br. 648, 3/590; kut. br. 15, spis br. 662, 667, 698, 700, 3/575; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 82-84, 86-89, 93-94, 98-101, 104-105; fasc. 3, spis br. 38-40.

Grafikon 4. Veličina proizvodnje pšenice na našičkome području od 1701. do 1730. godine (u okama)

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/375, 3/383, 3/386, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 513, 535, 545, 547, 551, 570; kut. br. 11, spis br. 587, 600, 610-611, 3/531; kut. br. 12, spis br. 642; kut. br. 13, spis br. 648, 3/590; kut. br. 15, spis br. 662, 667, 698, 700, 3/575; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 82-84, 86-89, 93-94, 98-101, 104-105; fasc. 3, spis br. 38-40.

Već sam naveo da su pojedini popisi obavljeni po naseljima na našičkome području. Na temelju ovih popisa izvršio sam analizu veličine prikupljene desetine, odnosno proizvodnju pšenice od 1705. do 1726. godine. Prema popisnim podacima prvih godina promatranoga razdoblja (od 1705. do 1707.) količina prikupljene desetine, odnosno proizvodnja ove žitarice, povećavala se u većini naselja na ovome području. Nakon 1709. godine smanjivala se proizvodnja pšenice u gotovo svim naseljima sve do 1714. godine. Ovo smanjenje proizvodnje bilo je 1709. i 1713. godine manje u ravničarskome nego u brdskome dijelu ovoga područja. Doduše, na kraju ovoga razdoblja smanjenje proizvodnje pšenice bilo je veće u ravničarskome nego u brdskome dijelu. Poslije 1714. godine započeo je rast proizvodnje pšenice, što je trajalo sve do 1721. godine. Doduše, godine 1716. znatno se povećala proizvodnja ove žitarice, a nakon toga minimalno. Taj je rast vidljiv i u kretanju vrijednosti indeksa kretanja proizvodnje s fiksnom bazom. Stoga je u većini naselja tijekom ovih nekoliko godina znatno oscilirala proizvodnja odnosno vrijednost indeksa. Doduše, tijekom nekoliko godina (1716. – 1721.) proizvodnja pšenice bila je veća nego 1705. godine, a samo je u selu Seona³¹ bila znatno manja nego početkom promatranoga razdoblja. Nešto je manje drastična razlika bila u selu Gornja Motičina gdje je nekoliko godina pšenica urodila manje nego na početku analiziranoga razdoblja. Doduše, ovdje je 1705. godine urod ove ratarske kulture bio znatno manji nego u Seoni gdje je tada urodilo više od četvrtine ukupne proizvodnje na ovome području (26,54%). Stoga je u Gornjoj Motičini proizvodnja ove žitarice u pojedinim godinama (1706., 1707., 1718., 1721. i 1722.) bila veća nego početkom promatranoga razdoblja. Urod ove ratarske kulture smanjio se 1722. godine (13.200 oka) u odnosu na prethodnu godinu, ali se 1726. godine proizvodnja pšenice jako smanjila pa je tada na cijelome području urodilo nešto više od $\frac{4}{23}$ uroda iz 1705. godine. Ovo smanjenje proizvodnje pšenice vidljivo je u svim naseljima pa je u gotovo svugdje proizvodnja bila manja nego 1705. godine, a samo je u selu Sušine urod pšenice bio nešto više od pet puta veći nego 1709. godine kada se selo prvi put spominje u desetinskim popisima. Doduše, u ovome je selu 1709. godine urodilo tek 150 oka ove žitarice pa ni 1726. godine urod nije bio znatno veći (samo 770 oka) (tablice 16-19).³²

Tijekom četvrt stoljeća – za koje sam uspio pronaći desetinske popise po naseljima na našičkome području – većina pšenice uglavnom je urodila u ravničarskome dijelu. Samo je 1705. i 1714. godine više pšenice proizvedeno u brdskome

³¹ U selu Seona proizvodnja pšenice bila je od 1706. do 1726. godine manja nego 1705. jer je ovdje početkom promatranoga razdoblja bilo proizvedeno 15.225 oka pšenice, a nakon toga znatno manje. HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, spis br. 611; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

³² HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, spis br. 611; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

dijelu. Tijekom analiziranoga razdoblja u ravničarskome dijelu požnjeveno je između četiri sedmine i dvije trećine ukupne proizvodnje ove žitarice. Tijekom prvoga desetljeća urod ove ratarske kulture u ravničarskome dijelu bio je uglavnom neznatno veći nego početkom promatranoga razdoblja, a samo je 1707. godine urodilo znatno više nego 1705. godine. Za razliku od ravničarskoga u brdskome dijelu proizvodnja ove krušarice u prvome desetljeću bila tek nešto manja nego početkom promatranoga razdoblja. U sljedećih desetak godina u ravničarskome dijelu požnjevena je više od tri puta veća količina ove ratarske kulture nego početkom promatranoga razdoblja. Istovremeno je u brdskome dijelu proizvedeno znatno manje ove žitarice nego u ravničarskome dijelu. Doduše, i u brdskome dijelu našičkoga područja urod pšenice bio je veći nego početkom promatranoga razdoblja, ali nije prelazio dvostruku količinu uroda. Međutim, povećanje proizvodnje ove ratarske završeno je 1726. godine kada se i u ravničarskome i u brdskome dijelu proizvodnja toliko smanjila da je urod bio manji nego početkom promatranoga razdoblja. Doduše, u ravničarskome dijelu urodilo je nešto više od tri petine ukupne količine ove žitarice (61,86%), ali je tada ipak proizvedeno tek nešto manje od četvrtine uroda iz 1705. godine. S druge strane, u brdskome dijelu godine 1726. proizvedeno je još manje pšenice pa je urod iznosio tek oko osmine uroda ove žitarice (12,20%) iz 1705. godine (tablice 20 i 21).³³

Budući da je u ravničarskome dijelu uglavnom tijekom proučavanoga razdoblja urodilo više pšenice nego u brdskome, može se pretpostaviti da je i stanovništvo u ravničarskome dijelu imalo više pšenice za prehranu nego u brdskome. Naravno, upitao sam se koju je količinu ove žitarice stanovništvo imalo za prehranu u ravničarskome odnosno brdskome dijelu našičkoga područja. Na ovo sam pitanje nastojao odgovoriti analizirajući podatke o proizvodnji ove ratarske kulture, visini dnevne količine pšenice nakon podmirivanja desetine te prosječne dnevne količine pšenice nakon podmirivanja desetine po kućanstvu. Analizirajući prikupljene podatke zaključio sam da je stanovništvo prosječno moglo dnevno potrošiti maksimalno oko 528 oka dnevno. Ovu su količinu mogli dnevno potrošiti 1719. godine kada je na ovome području urodila najveća količina ove žitarice. U većemu dijelu promatranoga razdoblja stanovništvo je moglo potrošiti znatno manju količinu pšenice za vlastite potrebe, a u pojedinim godinama stanovništvo je na cijelome području moglo potrošiti tek 25 oka dnevno (1726.), što sigurno nije bilo dovoljno za potrebe lokalnoga stanovništva. Nažalost, ne postoje podaci o broju stanovnika te za veći broj godina ni broj kućanstava na našičkome području pa nije moguće utvrditi koliko je utvrđena količina ove žitarice mogla zadovoljiti potrebe lokalnoga stanovništva. Na temelju provedene analize može se zaključiti da je stanovništvo u naseljima u ravničarskome dijelu imalo maksi-

³³ HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, spis br. 611; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

malno oko 230 oka, a u brdskome tek nešto više od 150 oka za vlastito prehranjivanje. Doduše, bilo je i godina kada dnevna količina pšenice za prehranu nije prelazila ni dvadeset oka. Primjerice, takva je bila 1726. godina kada su kućanstva u ravničarskome dijelu imala dnevno svega oko 15,5 oka, a u brdskome oko 9,5 oka (tablica 15 i 23).³⁴

Postojale su znatne razlike u prosječnoj dnevnoj količini pšenice u naseljima na našičkome području. Naravno da je u pojedinim godinama prosječna dnevna količina pšenice u naseljima na ovome području bila veća. Primjerice, kućanstva u Seoni imala su 1705. godine prosječno dnevno 37,5 oka pšenice za prehranu stanovništva. Slično je bilo i 1716. godine kada je u selu Vukojevcima stanovništvo za prehranu imalo dnevno nešto manje od devedeset oka pšenice, odnosno dvije godine kasnije u selu Donja Motičina oko 69 oka. Naravno, bilo je i naselja u kojima je stanovništvo posjedovalo za prehranu zanemarive dnevne količine ove žitarice. Primjerice, u Šaptinovcima je 1705. godine stanovništvo imalo za prehranu dnevno tek nešto manje od 2,5 oke. Još su manje imali 1709. godine stanovnici sela Sušine (0,37 oka) i Ceremošnjak (1,80 oka), a godine 1713. u Sušinama (0,99 oka) odnosno 1717. godine u Gornjoj Motičini (1,58 oka). Unatoč povećanju proizvodnje, primjerice 1717. godine bilo je naselja u kojima je urod pšenice bio toliko zanemariv – kao što sam već naveo u Gornjoj Motičini – da je stanovništvo teško moglo osigurati vlastito prehranjivanje i prehranu članova vlastitoga kućanstva (tablica 22).³⁵

Naravno da su prosječne prehrambene mogućnosti stanovništva u pojedinim naseljima ovisile o veličini naselja i količini uroda nakon podmirivanja desetine. Podaci o prehrambenim mogućnostima bili bi još kvalitetniji kada bismo imali podatke o veličini svakoga pojedinog kućanstva. Međutim, na sadašnjemu stupnju istraženosti ne postoje podaci o veličini svakoga pojedinog kućanstva na našičkome području pa se moramo zadovoljiti podacima o prosječnoj dnevnoj količini ove žitarice potrebnoj za prehranu. Stanovništvo je najveću prosječnu dnevnu količinu pšenice po kućanstvu (nakon podmirivanja desetine) posjedovalo 1721. godine kada je prosječno za dnevne potrebe moglo upotrijebiti oko 1,4 oke. Te je godine stanovništvo obradilo i najveću površinu oranica kao i najveću prosječnu površinu po kućanstvu.³⁶ Istodobno je i urod bio među najvećima tijekom prva tri desetljeća 18. stoljeća. U većini naselja 1721. godine

³⁴ HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, spis br. 611; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

³⁵ HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389; kut. br. 10, spis br. 503; kut. br. 11, spis br. 600, 602; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 78-79, 87, 106; fasc. 3, spis br. 38-40.

³⁶ Stanovništvo je 1721. godine obradilo 1451 jutro oranica ili prosječno 5,52 jutra po kućanstvu. HR, HDA, f. 22, AUCB, fasc. 140, spis br. 23; Milan Vrbanus, "Veličina zasijanih površina na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici 18. stoljeća", *Našički zbornik* 5 (1999): 32, 39, 44, tablica 2c, 45, tablica 3, 46, tablica 3a i 4a, 47, tablica 4b.

stanovništvo je imalo dnevno manju prosječnu količinu pšenice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine za vlastite potrebe od prosjeka za našičko područje. Naravno, bilo je i naselja u kojima su kućanstva posjedovala veću prosječnu količinu ove žitarice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine za vlastite potrebe od prosjeka za ovo područje. Primjerice, tada je u Vukojevcima prosječno svako kućanstvo moglo dnevno upotrijebiti za prehranu i sjetvu 2,36 oka ove žitarice, što je najveća prosječna dnevna količina po kućanstvu nakon podmirivanja desetine tijekom dvadesetak godina. Smanjenje proizvodnje pšenice 1726. godine rezultiralo je i smanjenjem prosječne dnevne količine ove žitarice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine. Tada se u naseljima ovoga područja prosječna dnevna količina ove žitarice po kućanstvu (nakon podmirivanja desetine) kretala od jedne dvadesetine do nešto manje od tri desetine oke, što nije bilo dovoljno ni za prehranu članova vlastitoga kućanstva ni za sjetvu na vlastitim oranicama (tablica 24).³⁷

S obzirom da je prosječna dnevna količina pšenice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine u nekome naselju ovisila o njegovoj veličini i urodu, tijekom tri desetljeća 18. stoljeća prosječna dnevna količina ove žitarice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine znatno je varirala. Budući da sam naselja na našičkome području podijelio u dvije skupine, ovisno o geografskome položaju naselja, analizirao sam i prosječnu dnevnu količinu ove žitarice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine ovisno o geografskome položaju. Tijekom analiziranoga razdoblja stanovništvo u ravničarskome i brdskome dijelu uglavnom nije imalo dnevno jednu oku pšenice ili više po kućanstvu za vlastitu potrošnju. Doduše, povremeno je stanovništvo u ravničarskome dijelu ovoga područja, a povremeno u brdskome, imalo veću prosječnu dnevnu količinu ove žitarice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine, ali ipak prosječna dnevna količina pšenice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine uglavnom nije znatnije varirala. Samo je 1714. i 1721. godine postojala znatna razlika u prosječnoj dnevnoj količini pšenice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine između ravničarskoga i brdskoga dijela ovoga područja. Kućanstvo u ravničarskome dijelu moglo je samo 1721. godine potrošiti više od jedne oke dnevno za vlastite potrebe. U ostalim godinama ta je razlika bila zanemariva u korist kućanstava u ravničarskome ili brdskome dijelu (tablica 25). Međutim, vjerojatno većina kućanstava u ravničarskome odnosno brdskome dijelu ovoga područja nije uspijevala ratarskom proizvodnjom na vlastitim oranicama osigurati dovoljno ove žitarice za prehranjivanje vlastitih ukućana i sjetvu u idućoj godini. Stoga su vjerojatno bili prisiljeni nabavljati ju na tržištu ako su imali dovoljno financijskih sredstava koja su mogli upotrijebiti za ovu namjenu.

³⁷ HR, NAZ, f. 186, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389; kut. br. 10, spis br. 503; kut. br. 11, spis br. 600, 602; HR, HDA, f. 23, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 78-79, 87, 106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Na kraju svega nameće se pitanje kako se stanovništva na našičkome području prehranjivalo. Sigurno je da stanovništvo nije moglo zadovoljiti vlastite potrebe za ovom žitaricom. Iznesenu tvrdnju još bi više ojačao podatak o veličini pojedinih kućanstava. Nažalost, na sadašnjemu stupnju istraženosti nemoguće je utvrditi koliko kućanstava nije imalo dovoljno ove žitarice za prehranjivanje vlastitih članova kućanstava te za sjetvu u sljedećoj godini. Osobito to vrijedi usporedi li se prosječna dnevna količina pšenice po kućanstvu nakon podmirivanja desetine s izračunom Šimuna Bortollazija, koji je tvrdio da je za prehranjivanje jednoga člana kućanstva potrebno pola oke pšenice dnevno.³⁸ Naime, usporedba tih dvaju parametara s velikom sigurnošću upućuje na zaključak da proizvodnja ove žitarice u kućanstvima na ovome području nije bila dovoljna za prehranu članova obitelji i sjetvu u idućoj godini. Stoga su je gotovo sigurno morali nabavljati na tržištu ako su imali dovoljno financijskih sredstava koja su mogli upotrijebiti za ovu namjenu.

Zaključak

Pšenica je tijekom prva tri desetljeća 18. stoljeća bila glavna žitarica u cijeloj Slavoniji pa i na našičkome području. Tome zaključku u prilog govori njezina zastupljenost na obrađenim oranicama na ovome području. Nažalost, njezinu zastupljenost na obrađenim oranicama moguće je utvrditi samo za početak stoljeća jer u komorskim popisima tijekom drugoga i trećega desetljeća ovoga stoljeća nema podataka o ratarskim kulturama na obrađenim oranicama. Slično je i u drugim dijelovima Provincijala. Međutim, podaci o broju kućanstava koja su predala desetinu pšenice u poimeničnim desetinskim popisima omogućavaju zaključivanje da je i tijekom drugoga i trećega desetljeća promatranoga razdoblja većina kućanstava uzgajala ovu ratarsku kulturu na vlastitim oranicama.

Iako veličina probe i broj križeva nisu pouzdani parametri za utvrđivanje veličine prinosa i veličine obrađenih oranica, moguće ih je upotrijebiti kao određeni pokazatelj promjena u veličini prinosa i površini obrađenih oranica. Analizirajući vrijednosti ovih parametara, utvrdio sam da je veličina probe oscilirala tijekom tridesetak godina pa se 1726. godine znatno smanjila u odnosu na početak promatranoga razdoblje (1705.). Pri tome se veličina probe znatno smanjila u brdskome dijelu ovoga područja pa je 1726. godine na tome području prosječna veličina probe bila četrdeset posto manja nego u ravničarskome dijelu.

Broj križeva smanjivao se tijekom prva tri desetljeća ovoga stoljeća, iz čega proizlazi da se, s obzirom na činjenicu da je bilo potrebno pokositi određenu površinu oranice da bi se složio jedan križ, smanjivala i površina obrađenih oranica pod ovom ratarskom kulturom. Vjerojatno je bilo i godina kada se povećao broj

³⁸ Šime Peričić, "Statistički podaci o proizvodnji na zadarskom području god. 1803-1804," *Acta historico-oeconomica* 20 (1993): 123.

križeva, o čemu svjedoči poimenični desetinski popis naselja brdskoga dijela našičkoga područja iz 1718. godine. Naime, tada je prosječno bilo oko $11 \frac{1}{3}$ križeva po kućanstvu, što je tek je nešto manje nego 1705. godine.

Doduše, nemoguće je na temelju promjene broja križeva utvrditi kretanje točne veličine obrađenih oranica pod ovom žitaricom. Isto je tako s obzirom na način određivanja probe nemoguće utvrditi veličinu promjene prinosa žitarica tijekom ovoga razdoblja. Nažalost, nisu ostali sačuvani poimenični desetinski popisi iz godina kada se povećavala veličina desetine pšenice pa nije moguće utvrditi utjecaj promjena veličine probe i broja križeva na veličinu desetine odnosno proizvodnje. Ipak se može s velikom sigurnošću pretpostaviti da se istovremeno s povećanjem veličine desetine povećala i veličina probe te broj križeva. Na ovakvu pretpostavku zasad jedino upućuje poimenični desetinski popis naselja u brdskome dijelu našičkoga područja iz 1718. godine.

Desetinski popisi našičkoga područja ukazuju da je proizvodnja pšenice tijekom tridesetak godina 18. stoljeća znatno oscilirala. Doduše, u prvih petnaestak godina proizvodnja je bila kudikamo manja nego u drugih petnaestak godina. Međutim, posljednjih godina trećega desetljeća proizvodnja se znatno smanjila u odnosu na kraj drugoga i prve godina trećega desetljeća. To osobito vrijedi za 1726. godinu kada je proizvodnja bila nekoliko puta manja nego početkom stoljeća.

Unatoč promjenama u proizvodnji pšenice tijekom prva tri desetljeća ovoga stoljeća, među kojima je i bilo godina kada se proizvodnja znatno povećala, teško se može zaključiti da su kućanstva na ovome području imala dovoljno pšenice iz vlastite proizvodnje za prehranjivanje vlastitih kućanstava i sjetvu u sljedećoj godini. Doduše, moguće je da su pojedina kućanstva imala dovoljno ove žitarice za prehranjivanje vlastitih ukućana i sjetvu u sljedećoj godini. Međutim, nemoguće je reći o kojem je udjelu kućanstava riječ jer na sadašnjemu stupnju istraživanja ne postoje podaci o veličini kućanstava. Naime, bez takvih podataka nemoguće je utvrditi udio kućanstava koja su mogla osigurati prehranjivanje vlastitih ukućana i sjetvu u idućoj godini iz vlastite poljoprivredne proizvodnje. Stoga je sigurno većina bili prisiljena trošiti vlastita financijska sredstva, koja su najvjerojatnije nabavljali prodajom primjeraka stočnoga fonda, za nabavu potrebne pšenice na tržištu u Slavoniji ili na susjednome mađarskom području.

PRILOZI

Tablica 1. Zastupljenost pšenice na obradivim površinama početkom 18. stoljeća

RATARSKE KULTURE	OBRADIVE POVRŠINE POD ŽITARICAMA (u jutrima)		ZASTUPLJENOST ŽITARICA (%)	
	POČ. 18. ST.	1704.	POČ. 18. ST.	1704.
PŠENICA	235,00		75,68	
PŠENICA, RAŽ I SURAŽICA		215,00		62,32
JEČAM	5,00		1,61	
ZOB	25,00		8,05	
JEČAM, ZOB I KUKURUZ		130,00		37,68
KUKURUZ, PROSO	45,50		14,65	
UKUPNO	310,50	345,00	100,00	100,00

Izvor: HDA, AUCB, fasc. 132, spis br. 35 i 37.

Tablica 2. Struktura kućanstava prema obradivim površinama zasijanim pšenicom i ostalim žitaricama od 1705. do 1726. godine

GODINE	KUĆANSTVA S:									
	PŠENICOM, RAŽI, JEČMOM I ZOB	PŠENICOM, RAŽI I JEČMOM	PŠENICOM, RAŽI I ZOB	PŠENICOM I RAŽI	PŠENICOM, JEČMOM I ZOB	PŠENICOM I JEČMOM	PŠENICOM I ZOB	PŠENICOM	BEZ PŠENICE	UKUPNO
1705.							47	88	3	138
1713.							99	77	36	212
1714.		1	2	3	16	13	27	71	47	180
1726.	1			1	2	1	51	68	54	178

Izvor: HDA, CDN, fasc. 1, spis br. 79, 86; fasc. 3, spis br. 38-40; NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386.

Tablica 4. Veličina probe pšenice u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine

(u okama)

NAŠIČKO PODRUČJE	1705.	1713.	1714.	1718.	1726.
NAŠICE	42,00	50,00	52,00		50,00
SEONA	50,00	50,00	63,00	35,00	20,00
ZOLJAN	25,00	40,00	42,00	42,00	20,00
VUKOJEVCI	45,00	60,00	55,00		50,00
PODGORAČ	30,00	50,00	105,00		50,00
ŠAPTINOVCI	25,00	40,00	42,00		
KLOKOČEVCI	50,00	30,00	52,00		20,00
GORNJA MOTIČINA	24,00	50,00	48,25	60,00	40,00
DONJA MOTIČINA	42,00	50,00	45,50	60,00	35,00
SUŠINE		40,00			55,00
CEREMOŠNJAK	30,00	60,00	52,50	52,00	30,00
GRADAC	30,00	50,00	48,00	42,00	20,00
UKUPNO	393,00	570,00	605,25	291,00	340,00
PROSJEK	35,73	47,50	55,02	48,50	30,91
RASPON	24,00- 50,00	30,00- 60,00	45,50- 105,00	35,00- 60,00	20,00- 55,00

Tablica 5. Veličina probe pšenice na našičkome području, ovisno o konfiguraciji terena od 1705. do 1726. godine (u okama)

NAŠIČKO PODRUČJE	1705.	1713.	1714.	1718.	1726.
RAVNIČARSKI DIO	192,00	270,00	306,00		225,00
BRDSKI DIO	201,00	300,00	299,25	291,00	165,00
RAVNIČARSKI DIO - PROSJEČNO PROBA	38,40	45,00	61,20		45,00
BRDSKI DIO - PROSJEČNO PROBA	33,50	50,00	49,88	48,50	27,50

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386; HDA, CDN, fasc. br. 1, spis br. 79, 86, 104-106; fasc. br. 3, spis br. 38-40; AUCB, fasc. br. 132, spis br. 33.

Tablica 6. Indeks kretanja veličine probe pšenice u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine (u okama)

(indeks s fiksnom bazom = 100,00)

NAŠIČKO PODRUČJE	1705.	1713.	1714.	1718.	1726.
NAŠICE	100,00	119,05	123,81		119,05
SEONA	100,00	100,00	126,00	70,00	40,00
ZOLJAN	100,00	160,00	168,00	168,00	80,00
VUKOJEVCI	100,00	133,33	122,22		111,11
PODGORAČ	100,00	166,67	350,00		166,67
ŠAPTINOVCI	100,00	160,00	168,00		
KLOKOČEVCI	100,00	60,00	104,00		40,00
GORNJA MOTIČINA	100,00	208,33	201,04	250,00	166,67
DONJA MOTIČINA	100,00	119,05	108,33	142,86	83,33
CEREMOŠNJAK	100,00	200,00	175,00	173,33	100,00
GRADAC	100,00	166,67	160,00	140,00	66,67
UKUPNO	100,00	145,04	154,01	74,05	86,51
PROSJEK	100,00	132,94	153,99	135,74	86,51

Tablica 7. Indeks kretanja veličine probe pšenice na našičkome području prema konfiguraciji terena od 1705. do 1726. godine (u okama)

(indeks s fiksnom bazom = 100,00)

NAŠIČKO PODRUČJE	1705.	1713.	1714.	1718.	1726.
RAVNIČARSKI DIO	192,00	270,00	306,00		225,00
BRDSKI DIO	201,00	300,00	299,25	291,00	165,00
INDEKS - RAVNIČARSKI DIO	100,00	140,63	159,38		117,19
INDEKS - BRDSKI DIO	100,00	149,25	148,88	144,78	82,09
RAVNIČARSKI DIO - PROSJEČNO	38,40	45,00	61,20		45,00
BRDSKI DIO - PROSJEČNO	33,50	50,00	49,88	48,50	27,50
INDEKS - RAVNIČARSKI DIO	100,00	117,19	159,38		117,19
INDEKS - BRDSKI DIO	100,00	149,25	148,90	144,78	82,09

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386; HDA, CDN, fasc. br. 1, spis br. 79, 86, 104-106; fasc. br. 3, spis br. 38-40; AUCB, fasc. br. 132, spis br. 33.

Tablica 8. Broj križeva pšenice na našičkome području od 1705. do 1726. godine

	1705.	1713.	1714.	1726.
BROJ KRIŽEVA PŠENICE	1.512,00	969,50	599,75	281,50
BROJ KUĆANSTAVA	138,00	212,00	180,00	178,00
PROSJEČAN BROJ KRIŽEVA PO KUĆANSTVU	10,96	4,57	3,33	1,58
MOD	6,00	0,00	0,00	0,00
MEDIJAN	8,00	3,00	2,50	1,00
1. KVARTIL	6,00	2,00	0,00	0,00
3. KVARTIL	15,00	6,00	5,00	2,00
INDEKS KRETANJA BROJA KRIŽEVA S FIKSNOM BAZOM	100,00	64,12	39,67	18,62
RASPON	0-48,00	0-32,00	0-24,00	0-13,00
BROJ KUĆANSTAVA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	89,00	139,00	113,00	108,00
UDIO KUĆANSTAVA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	64,49	65,57	62,78	60,67
UKUPAN BROJ KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	551,00	273,00	140,00	61,00
UDIO BROJA KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	36,44	28,16	23,34	21,67
PROSJEČNA BROJ KRIŽEVA PŠENICE PO KUĆANSTVU U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	6,19	1,96	1,24	0,56
BROJ KUĆANSTAVA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	49,00	73,00	67,00	70,00
UDIO KUĆANSTAVA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	35,51	34,43	37,22	39,33
UKUPAN BROJ KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	961,00	696,50	459,75	220,50
UDIO BROJA KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	63,56	71,84	76,66	78,33
PROSJEČAN BROJ KRIŽEVA PO KUĆANSTVU U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	19,61	9,54	6,86	3,15

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386; HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79, 86; kut. br. 3, spis br. 38-40.

Tablica 9. Broj križeva pšenice u ravničarskome dijelu našičkoga područja od 1705. do 1726. godine

	1705.	1713.	1714.	1726.
BROJ KRIŽEVA PŠENICE	638,00	561,50	253,50	137,50
BROJ KUĆANSTAVA	64,00	115,00	100,00	86,00
PROSJEČAN BROJ KRIŽEVA PO KUĆANSTVU	9,97	4,88	2,54	1,60
MOD	6,00	0,00	0,00	0,00
MEDIJAN	7,00	4,00	2,00	1,00
1. KVARTIL	5,00	2,00	0,00	1,00
3. KVARTIL	15,00	6,00	4,00	2,00
INDEKS KRETANJA BROJA KRIŽEVA S FIKSNOM BAZOM	100,00	88,01	39,73	21,55
RASPON	0-30,00	0-32	0-18	0-7,00
BROJ KUĆANSTAVA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	43,00	70,00	57,00	51,00
UDIO KUĆANSTAVA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	67,19	60,87	57,00	59,30
UKUPAN BROJ KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	236,00	148,00	41,25	35,50
UDIO BROJA KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	36,99	26,36	16,27	25,82
PROSJEČNA BROJ KRIŽEVA PŠENICE PO KUĆANSTVU U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	5,49	2,11	0,72	0,72
BROJ KUĆANSTAVA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	21,00	45,00	43,00	35,00
UDIO KUĆANSTAVA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	32,81	39,13	43,00	40,70
UKUPAN BROJ KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	402,00	413,50	212,25	102,00
UDIO BROJA KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	63,01	73,64	83,73	74,18
PROSJEČAN BROJ KRIŽEVA PO KUĆANSTVU U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	19,14	9,19	4,94	2,91

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386; HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79, 86; kut. br. 3, spis br. 38-40.

Tablica 10. Broj križeva pšenice u brdskome dijelu našičkoga područja od 1705. do 1726. godine

	1705.	1713.	1714.	1718.	1726.
BROJ KRIŽEVA PŠENICE	874,00	408,00	346,25	1.236,50	144,00
BROJ KUĆANSTAVA	74,00	97,00	80,00	109,00	92,00
PROSJEČAN BROJ KRIŽEVA PO KUĆANSTVU	11,81	4,21	4,33	11,34	1,57
MOD	10,00	0 ili 2	0,00	0,00	0,00
MEDIJAN	10,00	3,00	3,00	9,50	1,00
1. KVARTIL	6,00	1,00	1,00	4,00	0,00
3. KVARTIL	14,00	5,00	6,00	15,50	2,00
INDEKS KRETANJA BROJA KRIŽEVA S FIKSNOM BAZOM	100,00	46,68	39,62	141,48	16,48
RASPON	2-48,00	0-31,00	0-24,00	0-40	0-13,00
BROJ KUĆANSTAVA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	47,00	68,00	49,00	70,00	57,00
UDIO KUĆANSTAVA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	63,51	70,10	61,25	64,22	61,96
UKUPAN BROJ KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	237,00	120,50	81,50	386,00	25,50
UDIO BROJA KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	27,12	29,53	23,54	31,22	17,71
PROSJEČNA BROJ KRIŽEVA PŠENICE PO KUĆANSTVU U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	5,04	1,77	1,66	5,51	0,45
BROJ KUĆANSTAVA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	27,00	29,00	31,00	39,00	35,00
UDIO KUĆANSTAVA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	36,49	29,90	38,75	35,78	38,04

	1705.	1713.	1714.	1718.	1726.
UKUPAN BROJ KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	637,00	287,50	264,75	850,50	118,50
UDIO BROJA KRIŽEVA PŠENICE U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA (%)	72,88	70,47	76,46	68,78	82,29
PROSJEČAN BROJ KRIŽEVA PO KUĆANSTVU U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNIM BROJEM KRIŽEVA	23,59	9,91	8,54	21,81	3,39

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386; HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79, 86, 106; kut. br. 3, spis br. 38-40.

Tablica 11. Struktura kućanstava na našičkome području prema promjenama broja križeva pšenice s obzirom na dnevnu količinu pšenice (1713. – 1714.)

DNEVNA KOLIČINA PŠENICE POSLIJE PODMIRENE DESETINE PO KUĆANSTVU (u kg)	BROJ KUĆANSTAVA S:				UDIO KUĆANSTAVA S: (%)				UDIO KUĆANSTAVA S: (%)			
	POVEĆANJEM BROJA KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)				POVEĆANJEM BROJA KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)				POVEĆANJEM BROJA KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)			
	KUĆANSTVA S JEDNAKIM BROJEM KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)				KUĆANSTVA S JEDNAKIM BROJEM KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)				KUĆANSTVA S JEDNAKIM BROJEM KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)			
	SMANJENJE BROJA KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)				SMANJENJE BROJA KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)				SMANJENJE BROJA KRIŽEVA PŠENICE (1713.-1714.)			
	UKUPNO				UKUPNO				UKUPNO			
0,00	4	11		15	26,67	73,33	0,00	100,00	12,50	44,00	0,00	10,87
0,09 - 0,50	14	7	27	48	29,17	14,58	56,25	100,00	43,75	28,00	33,33	34,78
0,51 - 1,00	10	6	21	37	27,03	16,22	56,76	100,00	31,25	24,00	25,93	26,81
1,01 - 1,50	1		15	16	6,25	0,00	93,75	100,00	3,13	0,00	18,52	11,59
1,51 - 2,00	1	1	8	10	10,00	10,00	80,00	100,00	3,13	4,00	9,88	7,25
više od 2,00	2		10	12	16,67	0,00	83,33	100,00	6,24	0,00	12,34	8,70
UKUPNO	32	25	81	138	23,19	18,12	58,70	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79 i 86.

Tablica 12. Struktura kućanstava na našickome području u kojima se 1714. godine smanjio broj križeva pšenice u odnosu na 1713. godinu

BROJ KRIŽEVA 1714. GODINE																							
0,00	0,50	1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	3,00	3,25	3,50	4,00	5,00	6,00	6,25	7,00	9,00	10,00	10,25	10,50	13,00	24,00	UKUPNO		
BROJ KRIŽEVA 1713. GODINE																							
1,00	3																					3	
2,00	6	1	2																			9	
3,00	3	1			5	1																10	
3,50	3			1	1																	5	
4,00	1			1	2	2																6	
5,00	2				2	1				1												6	
5,50	1				1			1														3	
6,00	1						1				1											3	
6,50	1																					1	
7,00						1	1			1												3	
7,50			1							1												2	
8,00	1	1			1						2	1										6	
9,00	1						1		1													3	
9,50	1																					1	
10,00		1					1			1	1		1									5	
11,00															1							1	
12,00							1							1				1				3	
13,00																						1	
15,00							2									1			1			4	
16,00									1						1		1					3	
19,00		1																				1	
31,00																				1		1	
32,00												1										1	
UKUPNO	24	1	6	1	2	12	2	10	1	1	2	5	4	2	1	1	2	1	1	1	1	81	

Izvor: HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79 i 86.

Tablica 13. Struktura kućanstava na našičkome području u kojima se 1714. godine povećao broja križeva pšenice u odnosu na 1713. godinu

		BROJ KRIŽEVA PŠENICE 1714. GODINE													
		2,50	3,00	3,50	4,00	5,00	5,50	6,00	6,50	7,00	9,00	13,50	18,00	21,00	UKUPNO
BROJ KRIŽEVA PŠENICE 1713. GODINE	0,00		2		1				1						4
	1,00		1	1		1									3
	2,00	1	3		1	1	1			1					8
	3,00					1		1							2
	4,00					1		4	1						6
	4,50									1					1
	5,00								1	1	1				3
	6,00										1				1
	10,00											1			1
	12,00												1		1
	16,00												1		1
	18,00													1	1
UKUPNO		1	6	1	2	4	1	5	3	3	2	1	2	1	32

Izvor: HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79 i 86.

Tablica 14. Analiza kućanstava na našičkome području s obzirom na promjenu broja križeva od 1713. do 1714. godine

KATEGORIJE	KUĆANSTVA S SMANJENIM BROJA KRIŽEVA	KUĆANSTVA S POVEĆANIM BROJA KRIŽEVA
BROJ KRIŽEVA 1713.	584,00	130,50
BROJ KRIŽEVA 1714.	231,00	216,50
PROMJENA BROJA KRIŽEVA (1714-1713.)	-353,00	+86,00
PROMJENE BROJA KRIŽEVA (1714.-1713.) (%)	-60,45	+65,90
BROJ KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNOM DNEVNOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU - 1713.	209,50	33,00
BROJ KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNOM DNEVNOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU - 1714	74,75	84,00

KATEGORIJE	KUĆANSTVA S SMANJENIM BROJA KRIŽEVA	KUĆANSTVA S POVEĆANIM BROJA KRIŽEVA
PROMJENA BROJA KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNOM DNEVOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU (1714-1713.)	-134,75	51,00
PROMJENA BROJA KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNOM DNEVOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU (1714-1713.) (%)	-64,32	154,55
BROJ KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNOM DNEVNOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU - 1713.	374,50	97,50
BROJ KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNOM DNEVNOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU - 1714	156,25	132,50
PROMJENA BROJA KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S IZNADPROSJEČNOM DNEVOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU (1714-1713.)	-218,25	35,00
PROMJENA BROJA KRIŽEVA U KUĆANSTVIMA S ISPODPROSJEČNOM DNEVOM KOLIČINOM PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE PO KUĆANSTVU (1714-1713.) (%)	-58,28	35,90

Izvor: HDA, AUCB, fasc. br. 1, spis br. 79 i 86.

Tablica 15. Proizvodnja pšenice na našičkome području od 1701. do 1730. godine

GODINE	PŠENICA					
	DESETINA (u okama)	PROIZVODNJA (u okama)	PROIZVODNJA (u kilogramima)	INDEKS PROIZVODNJE S FIKSOM BAZOM	KOLIČINA PŠENICE POSLIJE PODMIRENJA DESETINE ZA DNEVNU POTROŠNJU (u okama)	DNEVNA KOLIČINA PŠENICE POSLIJE PODMIRENJE DESETINE ZA POTROŠNJU PO KUĆANSTVU (u okama)
1701.	2.984,00	29.840,00	37.598,40	100,00	73,53	
1703.	11.122,00	111.220,00	140.137,20	372,72	274,05	
1704.	3.456,00	34.560,00	43.545,60	115,82	84,98	0,71
1705.	5.737,25	57.372,50	72.289,35	192,27	141,37	1,02
1706.	7.137,50	71.375,00	89.932,50	239,19	175,87	
1707.	12.867,75	128.677,50	162.133,65	431,22	317,07	
1709.	5.721,00	57.210,00	72.084,60	191,72	140,97	
1713.	4.720,50	47.205,00	59.478,30	158,19	116,32	0,49
1714.	3.287,75	32.877,50	41.425,65	110,18	81,01	0,41
1715.	2.057,00	20.570,00	25.918,20	68,93	50,69	
1716.	14.243,00	142.430,00	179.461,80	477,31	350,24	
1717.	15.038,50	150.385,00	189.485,10	503,97	370,56	
1718.	15.122,00	151.220,00	190.537,20	506,77	372,62	
1719.	21.410,50	214.105,00	269.772,30	717,51	527,57	
1720.	13.344,00	133.440,00	168.134,40	447,18	328,13	
1721.	15.138,00	151.380,00	190.738,80	507,31	373,01	1,28
1722.	13.818,00	138.180,00	174.106,80	463,07	340,48	
1723.	17.468,50	174.685,00	220.103,10	585,41	430,44	1,85
1724.	6.002,00	60.020,00	75.625,20	201,14	147,59	
1725.	13.766,50	137.665,00	173.457,90	461,34	339,22	
1726.	1.016,00	10.160,00	12.801,60	34,05	25,03	0,13
1729.	9.343,00	93.430,00	117.721,80	313,10	230,22	
1730.	9.940,00	99.400,00	125.244,00	333,11	244,93	0,90

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/375, 3/383, 3/386, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 513, 535, 545, 547, 551, 570; kut. br. 11, spis br. 587, 600, 610-611, 3/531; kut. br. 12, spis br. 642; kut. br. 13, spis br. 648, 3/590; kut. br. 15, spis br. 662, 667, 698, 700, 3/575; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 82-84, 86-89, 93-94, 98-101, 104-105; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 16. Desetina pšenice u naseljima na našickome području od 1705. do 1726. godine

(u okama)

NASELJA	PŠENICA												
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.	
RAVNIČARSKI DIO													
NAŠICE	600,50	732,00	1.596,75	651,00	630,00	361,50	1.582,00	1.456,00	1.621,00	1.100,00	1.808,00	170,00	
VUKOJEVCI	913,50	955,00	1.480,00	760,00	933,00	412,50	3.652,00	2.440,50	1.536,00	2.677,00	1.822,00	235,00	
PODGORAČ	474,00	1.266,00	1.925,00	747,00	620,00	241,50	1.875,00	1.802,50	1.487,00	1.707,00	1.138,00	102,50	
ŠAPTINOVCI	97,50	418,50	1.224,00	421,50	254,00	88,25	451,50	1.740,00	1.765,00	1.188,00	1.168,00		
KLOKOČEVCI	475,00	804,00	2.366,00	976,50	247,50	338,00	1.653,00	1.426,50	2.021,00	1.927,00	2.360,00	44,00	
SUŠINE				15,00	40,00		157,50	483,00	462,50	605,00	208,00	77,00	
BRDSKI DIO													
SEONA	1.522,50	486,00	940,00	556,00	365,00	486,50	750,00	1.042,00	588,50	828,00	798,00	30,00	
DONJA MOTIČINA	405,25	1.158,00	976,00	791,00	432,50	260,50	1.188,00	1.759,50	2.799,00	1.817,00	1.775,00	175,00	
GORNJA MOTIČINA	240,00	280,00	468,00	166,00	142,50	176,00	215,00	64,00	383,00	290,00	510,00	32,00	
ZOLJAN	550,00	393,00	1.000,00	369,00	324,00	354,00	935,00	1.248,00	1.264,00	2.080,00	789,00	48,00	
GRADAC	246,00	425,00	476,00	195,00	510,00	411,50	758,00	816,00	544,00	300,00	524,00	77,00	
CEREMOŠNJAK	213,00	256,00	416,00	73,00	222,00	157,50	1.026,00	760,50	651,00	619,00	918,00	25,50	
UKUPNO	5.737,25	7.173,50	12.867,75	5.721,00	4.720,50	3.287,75	14.243,00	15.038,50	15.122,00	15.138,00	13.818,00	1.016,00	

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 17. Proizvodnja pšenice u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine

(u okama)

NASELJA		PŠENICA													
		1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.		
RAVNIČARSKI DIO															
NAŠICE	6.005,00	7.320,00	15.967,50	6.510,00	6.300,00	3.615,00	15.820,00	14.560,00	16.210,00	11.000,00	18.080,00	1.700,00			
VUKOJEVCI	9.135,00	9.550,00	14.800,00	7.600,00	9.330,00	4.125,00	36.520,00	24.405,00	15.360,00	26.770,00	18.220,00	2.350,00			
PODGORAČ	4.740,00	12.660,00	19.250,00	7.470,00	6.200,00	2.415,00	18.750,00	18.025,00	14.870,00	17.070,00	11.380,00	1.025,00			
ŠAPTINOVCI	975,00	4.185,00	12.240,00	4.215,00	2.540,00	882,50	4.515,00	17.400,00	17.650,00	11.880,00	11.680,00				
KLOKOČEVCI	4.750,00	8.040,00	23.660,00	9.765,00	2.475,00	3.380,00	16.530,00	14.265,00	20.210,00	19.270,00	23.600,00	440,00			
SUŠINE				150,00	400,00		1.575,00	4.830,00	4.625,00	6.050,00	2.080,00	770,00			
BRDSKI DIO															
SEONA	15.225,00	4.860,00	9.400,00	5.560,00	3.650,00	4.865,00	7.500,00	10.420,00	5.885,00	8.280,00	7.980,00	300,00			
DONJA MOTIČINA	4.052,50	11.580,00	9.760,00	7.910,00	4.325,00	2.605,00	11.880,00	17.595,00	27.990,00	18.170,00	17.750,00	1.750,00			
GORNJA MOTIČINA	2.400,00	2.800,00	4.680,00	1.660,00	1.425,00	1.760,00	2.150,00	640,00	3.830,00	2.900,00	5.100,00	320,00			
ZOLJAN	5.500,00	3.930,00	10.000,00	3.690,00	3.240,00	3.540,00	9.350,00	12.480,00	12.640,00	20.800,00	7.890,00	480,00			
GRADAC	2.460,00	4.250,00	4.760,00	1.950,00	5.100,00	4.115,00	7.580,00	8.160,00	5.440,00	3.000,00	5.240,00	770,00			
CEREMOŠNIAK	2.130,00	2.560,00	4.160,00	730,00	2.220,00	1.575,00	10.260,00	7.605,00	6.510,00	6.190,00	9.180,00	255,00			
UKUPNO	57.372,50	71.735,00	128.677,50	57.210,00	47.205,00	32.877,50	142.430,00	150.385,00	151.220,00	151.380,00	138.180,00	10.160,00			

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 18. Proizvodnja pšenice u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine

(u kilogramima)

NASELJA	PŠENICA													
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.		
RAVNIČARSKI DIO														
NAŠICE	7.566,30	9.223,20	20.119,05	8.202,60	7.938,00	4.554,90	19.933,20	18.345,60	20.424,60	13.860,00	22.780,80	2.142,00		
VUKOJEVCI	11.510,10	12.033,00	18.648,00	9.576,00	11.755,80	5.197,50	46.015,20	30.750,30	19.353,60	33.730,20	22.957,20	2.961,00		
PODGORAČ	5.972,40	15.951,60	24.255,00	9.412,20	7.812,00	3.042,90	23.625,00	22.711,50	18.736,20	21.508,20	14.338,80	1.291,50		
ŠAPTINOVCI	1.228,50	5.273,10	15.422,40	5.310,90	3.200,40	1.111,95	5.688,90	21.924,00	22.239,00	14.968,80	14.716,80			
KLOKOČEVCI	5.985,00	10.130,40	29.811,60	12.303,90	3.118,50	4.258,80	20.827,80	17.973,90	25.464,60	24.280,20	29.736,00	554,40		
SUŠINE				189,00	504,00		1.984,50	6.085,80	5.827,50	7.623,00	2.620,80	970,20		
BRDSKIDIO														
SEONA	19.183,50	6.123,60	11.844,00	7.005,60	4.599,00	6.129,90	9.450,00	13.129,20	7.415,10	10.432,80	10.054,80	378,00		
DONJA MOTIČINA	5.106,15	14.590,80	12.297,60	9.966,60	5.449,50	3.282,30	14.968,80	22.169,70	35.267,40	22.894,20	22.365,00	2.205,00		
GORNJA MOTIČINA	3.024,00	3.528,00	5.896,80	2.091,60	1.795,50	2.217,60	2.709,00	806,40	4.825,80	3.654,00	6.426,00	403,20		
ZOLJAN	6.930,00	4.951,80	12.600,00	4.649,40	4.082,40	4.460,40	11.781,00	15.724,80	15.926,40	26.208,00	9.941,40	604,80		
GRADAC	3.099,60	5.355,00	5.997,60	2.457,00	6.426,00	5.184,90	9.550,80	10.281,60	6.854,40	3.780,00	6.602,40	970,20		
CEREMOŠNJAK	2.683,80	3.225,60	5.241,60	919,80	2.797,20	1.984,50	12.927,60	9.582,30	8.202,60	7.799,40	11.566,80	321,30		
UKUPNO	72.289,35	90.386,10	162.133,65	72.084,60	59.478,30	41.425,65	179.461,80	189.485,10	190.537,20	190.738,80	174.106,80	12.801,60		

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 19. Indeks proizvodnje pšenice u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine

(indeks s fiksnom bazom = 100,00)

NASELJA	PŠENICA													
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.		
<u>RAVNIČARSKI DIO</u>														
NAŠICE	100,00	121,90	265,90	108,41	104,91	60,20	263,45	242,46	269,94	183,18	301,08	28,31		
VUKOJEVCI	100,00	104,54	162,01	83,20	102,13	45,16	399,78	267,16	168,14	293,05	199,45	25,73		
PODGORAČ	100,00	267,09	406,12	157,59	130,80	50,95	395,57	380,27	313,71	360,13	240,08	21,62		
ŠAPTINOVCI	100,00	429,23	1.255,38	432,31	260,51	90,51	463,08	1.784,62	1.810,26	1.218,46	1.197,95			
KLOKOČEVCI	100,00	169,26	498,11	205,58	52,11	71,16	348,00	300,32	425,47	405,68	496,84	9,26		
SUŠINE				100,00	266,67		1.050,00	3.220,00	3.083,33	4.033,33	1.386,67	513,33		
<u>BRDSKI DIO</u>														
SEONA	100,00	31,92	61,74	36,52	23,97	31,95	49,26	68,44	38,65	54,38	52,41	1,97		
DONJA MOTIČINA	100,00	285,75	240,84	195,19	106,72	64,28	293,15	434,18	690,68	448,37	438,00	43,18		
GORNJA MOTIČINA	100,00	116,67	195,00	69,17	59,38	73,33	89,58	26,67	159,58	120,83	212,50	13,33		
ZOLJAN	100,00	71,45	181,82	67,09	58,91	64,36	170,00	226,91	229,82	378,18	143,45	8,73		
GRADAC	100,00	172,76	193,50	79,27	207,32	167,28	308,13	331,71	221,14	121,95	213,01	31,30		
CEREMOŠNJAK	100,00	120,19	195,31	34,27	104,23	73,94	481,69	357,04	305,63	290,61	430,99	11,97		
UKUPNO	100,00	125,03	224,28	99,72	82,28	57,31	248,25	262,12	263,58	263,85	240,85	17,71		

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 20. Analiza proizvodnje pšenice na našičkome području prema konfiguraciji terena od 1705. do 1726. godine
(u okama)

NAŠIČKO PODRUČJE	PŠENICA											
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.
RAVNIČARSKI DIO	25.605,00	41.755,00	85.917,50	35.710,00	27.245,00	14.417,50	93.710,00	93.485,00	88.925,00	92.040,00	85.040,00	6.285,00
BRDSKI DIO	31.767,50	29.980,00	42.760,00	21.500,00	19.960,00	18.460,00	48.720,00	56.900,00	62.295,00	59.340,00	53.140,00	3.875,00
UKUPNO	57.372,50	71.735,00	128.677,50	57.210,00	47.205,00	32.877,50	142.430,00	150.385,00	151.220,00	151.380,00	138.180,00	10.160,00
RAVNIČARSKI DIO (%)	44,63	58,21	66,77	62,42	57,72	43,85	65,79	62,16	58,81	60,80	61,54	61,86
BRDSKI DIO (%)	55,37	41,79	33,23	37,58	42,28	56,15	34,21	37,84	41,19	39,20	38,46	38,14
UKUPNO (%)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 21. Indeks kretanja proizvodnje pšenice na našičkome području prema konfiguraciji terena od 1705. do 1726. godine
(indeks s fiksnom bazom = 100,00)

NAŠIČKO PODRUČJE	PŠENICA											
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.
RAVNIČARSKI DIO	100,00	163,07	335,55	139,46	106,40	56,31	365,98	365,10	347,30	359,46	332,12	24,55
BRDSKI DIO	100,00	94,37	134,60	67,68	62,83	58,11	153,36	179,11	196,10	186,79	167,28	12,20
UKUPNO	100,00	125,03	224,28	99,72	82,28	57,31	248,25	262,12	263,58	263,85	240,85	17,71

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 22. Prosječna dnevna količina pšenice za prehranu (nakon podmirivanja desetine) u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine (u okama)

NASELJA	PŠENICA															
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.				
RAVNIČARSKI DIO																
NAŠICE	14,80	18,04	39,34	16,04	15,52	8,91	38,90	35,88	39,94	27,10	44,55	4,19				
VUKOJEVCI	22,51	23,53	36,47	18,73	22,99	10,16	89,80	60,14	37,85	65,96	44,90	5,79				
PODGORAČ	11,68	31,20	47,43	18,41	15,28	5,95	46,11	44,41	36,64	42,06	28,04	2,53				
ŠAPTINOVCI	2,40	10,31	30,16	10,39	6,26	2,17	11,10	42,87	43,49	29,27	28,78					
KLOKOČEVCI	11,70	19,81	58,30	24,06	6,10	8,33	40,65	35,15	49,80	47,48	58,15	1,08				
SUŠINE				0,37	0,99		3,87	11,90	11,40	14,91	5,13	1,90				
BRDSKI DIO																
SEONA	37,52	11,98	23,16	13,70	8,99	11,99	18,44	25,68	14,50	20,40	19,66	0,74				
DONJA MOTIČINA	9,99	28,53	24,05	19,49	10,66	6,42	29,21	43,36	68,97	44,77	43,74	4,31				
GORNJA MOTIČINA	5,91	6,90	11,53	4,09	3,51	4,34	5,29	1,58	9,44	7,15	12,57	0,79				
ZOLJAN	13,55	9,68	24,64	9,09	7,98	8,72	22,99	30,75	31,15	51,25	19,44	1,18				
GRADAC	6,06	10,47	11,73	4,80	12,57	10,14	18,64	20,11	13,40	7,39	12,91	1,90				
CEREMOŠNJAK	5,25	6,31	10,25	1,80	5,47	3,88	25,23	18,74	16,04	15,25	22,62	0,63				
UKUPNO	141,37	176,76	317,07	140,97	116,32	81,01	350,24	370,56	372,62	373,01	340,48	25,03				

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut. br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, spis br. 611; HIDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 23. Prosječna dnevna količina pšenice na našickome području prema konfiguraciji terena od 1705. do 1726. godine (u okama)

NAŠIČKO PODRUČJE	PŠENICA											
	1705.	1706.	1707.	1709.	1713.	1714.	1716.	1717.	1718.	1721.	1722.	1726.
RAVNIČARSKI DIO	63,09	102,89	211,71	87,99	67,14	35,52	230,44	230,35	219,12	226,79	209,54	15,48
BRDSKI DIO	78,28	73,87	105,36	52,98	49,18	45,49	119,80	140,21	153,50	146,22	130,94	9,55
UKUPNO	141,37	176,76	317,07	140,97	116,32	81,01	350,24	370,56	372,62	373,01	340,48	25,03

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389, 3/391, 3/396; kut. br. 9, spis br. 3/402; kut. br. 10, spis br. 503, 547; kut br. 11, spis br. 600, 602; kut. br. 12, spis br. 611; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 49, 78-79, 87, 90-91, 98-101, 104-106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 24. Dnevna količina pšenice za prehranu (nakon podmirivanja desetine) po kućanstvu u naseljima na našičkome području od 1705. do 1726. godine

(u okama)

NASELJA	PŠENICA					
	1705.	1713.	1714.	1718.	1721.	1726.
<u>RAVNIČARSKI DIO</u>						
NAŠICE	0,82	0,52	0,34		0,60	0,18
VUKOJEVCI	1,41	1,44	0,64		2,36	0,26
PODGORAČ	1,17	0,61	0,27		1,75	0,12
ŠAPTINOVC	0,48	0,48	0,20		1,33	
KLOKOČEVCI	0,78	0,24	0,33		1,90	0,09
SUŠINE		0,17			1,36	0,27
<u>BRDSKI DIO</u>						
SEONA	1,97	0,39	0,63	0,63	1,13	0,05
DONJA MOTIČINA	0,77	0,37	0,24	2,03	1,44	0,16
GORNJA MOTIČINA	0,74	0,35	0,43	0,79	0,65	0,10
ZOLJAN	0,71	0,38	0,87	1,30	1,83	0,05
GRADAC	0,87	1,80	1,69	1,68	1,06	0,21
CEREMOŠNJAK	0,66	0,78	0,49	1,60	1,17	0,09
UKUPNO	1,02	0,55	0,45		1,42	0,14

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389; kut. br. 10, spis br. 503; kut br. 11, spis br. 600, 602; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 78-79, 87, 106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Tablica 25. Dnevna količina pšenice za prehranu po kućanstvu na našičkome području prema konfiguraciji terena od 1705. do 1726. godine

(u okama)

NAŠIČKO PODRUČJE	PŠENICA					
	1705.	1713.	1714.	1718.	1721.	1726.
RAVNIČARSKI DIO	0,99	0,58	0,36		1,46	0,18
BRDSKI DIO	1,06	0,51	0,57	1,38	1,35	0,10
UKUPNO	1,02	0,55	0,45		1,42	0,14

Izvor: NAZ, AD, kut. br. 8, spis br. 3/386, 3/389; kut. br. 10, spis br. 503; kut br. 11, spis br. 600, 602; HDA, CDN, fasc. br. 1, kut. br. 1, spis br. 78-79, 87, 106; fasc. 3, spis br. 38-40.

Izvori

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 22, Acta urbarialia et conscriptiones bonorum

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 23, Conscriptiones decimarum et nonarum

Hrvatska – Nadbiskupijski arhiv Zagreb, Acta decimalia

Österreich – Österreichisches Staatsarchiv, Beč, Finanz- und Hofkammerarchiv, fond Hoffinanz Ungarn Akten

Objavljeni izvori i literatura

Adamček, Josip. "Ekonomsko-društveni razvoj u Hrvatskoj i Slavoniji u 18. stoljeću". U: *Društveni razvoj u Hrvatskoj (od sredine 16. do početka 20. stoljeća)*, uredila Mirjana Gross, 59-82. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1981.

Gavrilović, Slavko. "Izvještaj komorskog savetnika G. I. Eberla o Slavoniji i Sremu prve polovice XVIII veka". *Zbornik Matice srpske za istoriju* 22 (1980): 111-131.

Gavrilović, Slavko. "Rasprava u Beču 1737. o društveno-ekonomskim odnosima u Slavoniji i Sremu". *Zbornik Matice srpske za istoriju* 23 (1981): 89-103.

Gavrilović, Slavko. *Srem od kraja XVII do sredine XVIII veka, Monografije knj. 12 Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. Novi Sad: Filozofski fakultet; Institut za istoriju, 1979.

Herkov, Zlatko. "Prilog upoznavanju slavonskih žitnih mjera XVIII i XIX stoljeća". *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 72 (1967): 311-344.

Karaman, Igor. "Kasnofeudalna vlastelinstva i seljački posjedi na tlu Slavonije od Karlovačkog mira 1699. do revolucije 1848./1849.". U: *Iz prošlosti Slavonije, Srijema i Baranje: (studije o društvenoj i gospodarskoj povijesti XVIII.-XX.)*, 21-43. Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1997.

Karaman, Igor. "Historijat slavonskih vlastelinstava do sredine 18. stoljeća («Slavonski katastar» P. I. Passardja)". *Arhivski vjesnik* XVI (1973): 123-157.

Karaman, Igor. "Osnovni podaci i neke napomene o slavonsko-srijemskom veleposjedu". *Zbornik Matice srpske za društvene nauke* 20 (1958): 37-52.

Karaman, Igor. "Sumarni katastar veleposjeda u Slavoniji od 18. do 20. stoljeća". *Radovi Centra JAZU u Vinkovcima* II (1973): 167-212.

Kljajić, Josip. *Brodsko tvrđava*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 1998.

Laszowski, Emilij. "Imanja virovitičke županije od vremena oslobođenja Slavonije do god. 1766.". *Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arhiva* III (1903): 151-153.

Matuschka, Ludwig. *Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen, Der Türken-krieg 1716.-18., Feldzug 1716., XVI.* (Wien: K. u K. Generastabes, 1891.

Mažuran, Ive. "Podjela Slavonije na Vojnu krajinu i tzv. Paoriju, odnosno Provincijal 1702. godine". U: *Izveštaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. godine, Građa za historiju Osijeka i Slavonije* knj. 7, 37-54. Osijek: Sveučilište u Osijek; Historijski arhiv u Osijeku, 1989.

Mažuran, Ive. "Podjela Slavonije na Vojnu granicu (krajinu) i Provincijal 1702. godine i uspostava feudalnih odnosa na novim temeljima". U: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku HAZU* knj. 6, 19-49. Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993.

Mažuran, Ive. "Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji i njihova ekonomska podloga uoči donošenja prvoga Slavonskog urbara 1737. godine". U: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* knj. 6, 51-77. Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni rad, 1993.

Mažuran, Ive. "Vlastelinstvo Našice". U: *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga, Radovi Zavoda za znanstveni rad u Osijeku HAZU* knj. 6, 417-432. Osijek: HAZU – Zavod za znanstveni rad u Osijeku, 1993.

Mažuran, Ive. *Grad i tvrđava Osijek*. Osijek: Grafika, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Agencija za obnovu osječke Tvrđe, 2000.

Peričić, Šime. "Statistički podaci o proizvodnji na zadarskom području god. 1803-1804.". *Acta historico-oeconomica* 20 (1993): 119-131.

Rogić, Dragica. "Akumulacija crkvenog i svjetovnog feuda iz poslovnog odnosa na podlozi zakupa crkvene u Slavoniji u 18. i 19. stoljeću". U: *Spomenica u čast 40-godišnjice osnivanja SKJ-u, 1919-1959.* sv. II, uredio Mijo Mirković, 366-425. Zagreb: JAZU, 1960.

Skenderović, Robert. *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701.-1735.)*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2012.

Sršan, Stjepan. "Našičko vlastelinstvo nakon odlaska Turaka (1687.-1848.)". *Našički zbornik* 1 (1994): 27-46.

Sršan, Stjepan. "Slavonija i Srijem 20-ih i 30-ih godina 18. stoljeća". *Analiz Zavoda za znanstveni rad JAZU u Osijeku* 7 (1990): 77-97.

Vitek, Darko; **Vrbanus**, Milan, *Naselja papučkog kraja u 18. stoljeću*. Osijek: Moja knjiga d. o. o. 2012.

Vlajinac, Milan. *Rečnik naših starih mera – u toku vekova* knj. IV, Posebna izdanja Srpske akademije nauka i umetnosti knj. CDLXXII, Odeljenje društvenih nauka knj. 74. Beograd: SANU, 1974.

Vrbanus, Milan. "Veličina zasijanih površina na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici 18. stoljeća". *Našički zbornik* 5 (1999): 29-53.

Vrbanus, Milan. "Toponimija našičkog vlastelinstva prema izvorima iz prve četvrtine 18. st.". *Povijesni prilozi* 21 (2001): 99-120.

Vrbanus, Milan. "Demografske prilike na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici 18. stoljeća". *Našički zbornik* 7 (2002): 47-67.

Vrbanus, Milan. "Preduvjeti za razvoj ratarstva na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovici XVIII. st.". *Kolo* XIV (2003), br. 4: 336-350.

Vrbanus, Milan. "Prilog proučavanja vinogradarstva na našičkom vlastelinstvu u prvoj polovini 18. stoljeća". *Scrinia Slavonica, Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijesti* 3 (2003): 171-199.

Vrbanus, Milan. "Gospodarske prilike u Donjem Miholjcu i donjomiholjačkoj okolini u prvoj polovini 18. stoljeća". U: *Donji Miholjac 1057-2007.*, uredio Stanko Andrić, 59-106. Donji Miholjac: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2010.

Vrbanus, Milan. "Proizvodnja pšenice, ječma i zobi u osječkom okrugu od 1707. do 1712.". *Scrinia Slavonica, Godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijesti* 12 (2012), 27-93.

Wheat Production in the area of Našice during the First Three Decades of the 18th Century (1701 – 1730)

Milan Vrbanus
Croatian Institute of History
Department for the History of Slavonia, Baranja and Srijem
Ante Starčevića 8
35000 Slavonski Brod
Croatia
E-mail: mvrbanus@isp.hr

Summary

This paper results from an analysis of tithe lists in the area of Našice (individual and collective lists for towns and villages, collective lists for districts) in the period from 1701-1730, as well as two chamber lists of Našice's nobility, with the aim of determining the amount of wheat produced in this area. The author has used the data on the number of households that paid the tithe in wheat, taken from the individual tithe lists, to determine the amount of wheat grown on the cultivated fields in the rest of the given period. An analysis of the sample size has made it possible to estimate the trends in the size of the crop, whereby the deficiency of such speculations has been clearly indicated. The analysis of the sample has shown decline in the cultivation of wheat over twenty years within the given period, which was somewhat slower in the lowlands. A further analysis of the number of wheat crosses has indicated their decline in the given period, which leads to the conclusion, with regard to the area of the field that had to be cropped in order to create one cross, that the size of the cultivated fields diminished as well. Wheat production fluctuated greatly during the first three decades of the 18th century. In the first half of the given period, the harvest was far smaller than in the second half. Despite these changes in the production size, one can generally presume that most households could barely secure food for their family members from their own production, let alone obtain enough seed for the following year.

Keywords: Našice, wheat, Early Modern Period